

De artistieke biotoop en de neoliberalisering van de DOXateliers

Naam: Moira van der Weijden

Studentnummer: 3913627

Opleiding: Theater-, Film- en Televisiewetenschappen / Media en Cultuur

Begeleidend docent: Sigrid Merx

Tweede lezer: Kees Vuyk

Blok: 2

Inleverdatum: 22-01-2016

Aantal woorden: 7624

Abstract:

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de notie van artistieke biotoop zoals kunstsocioloog Pascal Gielen deze beschrijft. De artistieke biotoop bestaat uit vier domeinen: de domestieke ruimte, de gemeenschappelijke ruimte, de marktruimte en de civiele ruimte. Gielen observeert dat de marktruimte de gemeenschappelijke ruimte terugdringt op de kunstvakscholen: een gevolg van neoliberalisering. In de DOXateliers, een ontwikkelingstraject binnen jongerenproductiehuis DOX te Utrecht, lijkt dit in mindere mate te gebeuren. De DOXateliers faciliteren bewust een ontwikkelingsgericht klimaat voor de deelnemers, waarin de marktruimte nog relatief weinig invloed heeft.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
De stimulering van deelname aan de domestieke ruimte	10
De facilitering van activiteiten in de gemeenschappelijke ruimte	12
De bewust beperkte aandacht voor de marktruimte	15
De abstracte civiele ruimte	17
De onontkoombare gevolgen van het neoliberalisme	20
Conclusie	23
Bronnen	26
Bijlagen	27

Inleiding

“So, isn’t education today also regarded as one big catering business?” is de vraag die kunstsociologen Paul De Bruyne en Pascal Gielen stellen in de inleiding van het boek *Teaching Art in the Neoliberal Realm*.¹ De vergelijking tussen het hedendaagse kunstvakonderwijs en een cateringbedrijf komt voort uit de gedachte dat het neoliberalisme steeds verder in alle voegen van het kunstvakonderwijs sluipt: een observatie waar ik mijn onderzoek op baseer. Ik richt mij echter op een alternatieve vorm van kunstvakonderwijs: het jongerengezelschap DOX te Utrecht. DOX is een culturele instelling die talentontwikkelingstrajecten aanbiedt aan jonge makers in de podiumkunsten.² Is DOX ook slachtoffer geworden van de neoliberalisering, of kan DOX hier juist (deels) aan ontkomen omdat het geen officiële kunstvakopleiding is? Oftewel: wat voor omgeving biedt DOX de kunstenaar? Om hier antwoord op te geven baseer ik me op het essay ‘Artistieke praxis en de neoliberalisering van de onderwijsruimte’ van Pascal Gielen. Mijn onderzoek doet een poging om de theorie van Gielen in praktijk te brengen.³ Misschien is het mogelijk om de theorie van Gielen als instrument te kunnen gebruiken om onderzoek te doen naar de positionering van een culturele instelling binnen de kunstwereld. Daarbij is er nauwelijks tot geen (theater)wetenschappelijk onderzoek gedaan naar DOX, terwijl DOX een waardevolle instelling voor de stad Utrecht is geworden. Tot slot sluit dit onderzoek aan bij het debat over de invloed van neoliberalisering op de kunstwereld en dan met name in het kunstvakonderwijs.

Het neoliberalisme stroomt voort uit het liberalisme. Beide ideologieën pleiten voor de vrije werking van de markt, met zo min mogelijk invloed van de staat. De mens is zelf verantwoordelijk en daardoor vrij. Het neoliberalisme wil deze vrijheid controleren, bemeten, maar men in de waan laten dat hij compleet vrij is.⁴ In plaats van de vrije mens is de waarde van het nummer de basis van onze maatschappij. Dit brengt mij bij de vergelijking tussen het cateringbedrijf en het (kunstvak)onderwijs. Wat doet catering precies? Eten verzorgen op aanvraag, in de juiste porties, op de juiste plek. Catering gaat in principe om voortdurende calculatie: “*the art of delivering in time and on demand.*”⁵ Maar waarom is dit te vergelijken met het onderwijs? Omdat het onderwijs exact hetzelfde doet: kennis leveren, binnen een bepaalde tijd, over een bepaald onderwerp, uitgaande van bepaalde modules.⁶

¹ De Bruyne, Paul & Pascal Gielen, “Introduction: The Catering Regime” in *Paul De Bruyne en Pascal Gielen, Teaching Art in the Neoliberal Realm*, Amsterdam: Valiz, 2012, 3.

² *Over DOX*, Geraadpleegd op 18-11-2015. <http://wijzijndox.nl/familie/over-dox/>.

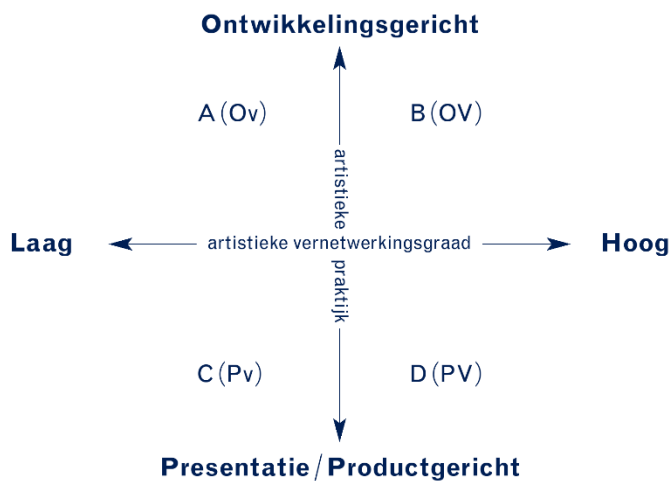
³ Pascal Gielen heeft al eerder een poging gedaan om met behulp van een casestudy de artistieke biotoop in de praktijk te onderzoeken. Dit deed hij met een groep studenten: zij onderzochten de Vlaamse stad Hasselt. Dit onderzoek heb ik nooit kunnen verkrijgen, ondanks dat ik contact heb geprobeerd te zoeken met Gielen zelf.

⁴ De Bruyne & Gielen, 3.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

Maar hoe verhouden DOX, het kunstvakonderswijs, de kunstenaar en de kunstwereld zich tot elkaar? Dit is onderzocht met behulp van de artistieke biotoop, zoals Gielen deze beschrijft. Gielen schetst geen psychologisch model of kwantitatieve methode om de artistieke biotoop te meten. In plaats daarvan doet hij een aantal observaties, waarop hij zijn theorie over de artistieke biotoop baseert. De kunstwereld zou als een artistieke biotoop kunnen worden beschouwd, waarbinnen allerlei culturele instellingen, activiteiten en praktijken ‘gemapped’ kunnen worden.⁷ Om als kunstenaar te overleven, zul je je in die biotoop moeten begeven en wel in alle vier de domeinen waaruit deze biotoop bestaat.⁸ De artistieke biotoop kan worden weergegeven aan de hand van het volgende schema:

Afbeelding 1: De vier domeinen waaruit de artistieke biotoop bestaat, weergegeven in een schema. De artistieke biotoop is optimaal wanneer de vier domeinen in balans zijn.⁹

Er zijn twee assen te zien in het bovenstaande schema: de artistieke praktijk en de artistieke vernetwerkingsgraad. Op de verticale as wordt de artistieke praktijk weergegeven. Wanneer deze hoog is, is er sprake van een praktijk met grote artistieke inhoud, in plaats van bijvoorbeeld een zakelijke. Op de horizontale as wordt de artistieke vernetwerkingsgraad weergegeven. Deze geeft aan in hoeverre er sprake is van artistiek inhoudelijke samenwerkingen, uitwisselingen en ontmoetingen. Tot slot moet binnen alle domeinen gestreefd worden naar de weg van de praxis: er moet sprake zijn

⁷ Gielen, Pascal, *De Kunstinstelling*, Antwerpen: OIV Overleg Instellingen van de Vlaamse Gemeenschap, 2007, 41.

⁸ Gielen, Pascal. "Artistieke Praxis en de Neoliberalisering van de onderwijsruimte." In *Henk Borgdorff en Peter Sonderren, Denken in kunst*. Leiden: Leiden Publications, 2012, 87.

⁹ Gielen, 2007, 42.

van een interactie tussen theorie en praktijk.^{10,11} “Het gaat dus niet louter om een juiste balans tussen beide, maar om de manier waarop ze met elkaar interacteren. Idealiter tast men de materiële werkelijkheid af doorheen theoretische kennis en worden theoretische inzichten eventueel bijgestuurd doorheen de tast.”¹²

De domestieke ruimte (A, Ov) is gericht op ontwikkeling.¹³ Je kunt hierbij denken aan de kunstenaar die op zijn zolderkamertje aan het experimenteren is. Een idee kan in alle rust worden uitgedacht of uitgespeeld. Intimiteit en traagzaamheid zijn hierbij noodzakelijk, omdat dan de mogelijkheid ontstaat om tot de praxis te komen.¹⁴ In deze ruimte is er dus ook sprake van een lage vernetwerkingsgraad, omdat de kunstenaar voornamelijk zelf aan het experimenteren is. De gemeenschappelijke ruimte (B, OV) is naast ontwikkelingsgericht ook interactiegericht. De vernetwerkingsgraad is, in tegenstelling tot in de domestieke ruimte, dus hoog. De interactie vindt plaats tussen peers, ofwel een ‘artistieke Gemeinschaft’.¹⁵ In deze ‘Gemeinschaft’, of gemeenschap, zijn relaties tijdelijk en gebaseerd op een algemeen vertrouwen, waardoor in alle intimiteit ideeën en theorieën uitgewisseld kunnen worden. Dit domein biedt, samen met het domestieke domein, ruimte voor ‘trial and error’: je kunt er vallen en weer opstaan, zonder consequenties.¹⁶ De marktruimte (C, Pv) is marktgericht. Dit is de ruimte waarin kunst wordt ingeruild voor geld en kunst materiële waarde krijgt. Het is daarom ook mogelijk dat men in deze ruimte totaal kan vervreemden van de kunst.¹⁷ Marketingstrategieën kunnen gaan functioneren als de dominante theoretische kennis, die ervoor moet zorgen dat je ‘beter’ kunt functioneren in de marktruimte. De praktijk is in dit domein slechts interessant wanneer het een verhandelbaar product is. Het artistieke proces zelf kent dus weinig waarde in deze ruimte.¹⁸ Tevens is ook de vernetwerkingsgraad laag binnen de marktruimte, omdat er weinig sprake is van een artistiek inhoudelijke uitwisseling, slechts een zakelijke. Tot slot, de civiele ruimte (D, PV). Deze ruimte is publieksgericht. In deze ruimte wordt gediscussieerd, beargumenteerd en getoond. Hier wordt het discours gevormd, is publieke verantwoording noodzakelijk en wordt een

¹⁰ Gielen, 2012, 87.

¹¹ Pascal Gielen baseert deze stelling op het boek *The Craftsman* van filosoof Richard Sennett. Sennett vergelijkt in zijn boek twee bouwheren: architect Adolf Loos en filosoof Ludwig Wittgenstein. Beiden hebben een gebouw ontworpen en deden dat met klasse. In de praktijk bleek Wittgenstein echter niet tevreden met zijn bouwwerk, Loos wel. Sennett schrijft dit verschil toe aan het verschil in de verhouding tussen theorie en praktijk. Wittgensteins gebouw bleef slechts een illustratie van de theorie, terwijl Loos de theorie bleef toetsen aan de praktijk en zo tot een van theorie doorleefd gebouw kwam. Gielen koppelt deze interactie en balans tussen theorie en praktijk aan het maken van kunst en noemt het *praxis*.

¹² Gielen, 2012, 88.

¹³ Idem, 87.

¹⁴ Idem, 88.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Idem, 89.

¹⁷ Idem, 90.

¹⁸ Ibidem.

bijdrage geleverd aan theorievorming.¹⁹ Theorie wordt hier dan ook een publiek goed. “Ze gaat deel uit maken van de ‘common’ of wat de goede oude Karl Marx het ‘general intellect’ zou noemen. Het wordt er een gedeeld beschikbare kennis die niet meer te particulariseren of te commodificeren valt.”²⁰

Belangrijk is dat de kunstenaar zich dus in alle vier de domeinen gaat bewegen. Het kunstlandschap kan hierin faciliteren met behulp van verschillende culturele instellingen. Zo stelt Gielen dat het kunstonderwijs hier een onmisbare rol speelt, aangezien de kunstvakopleiding de kunstenaar moet voorbereiden op het duurzaam handelen binnen die artistieke biotoop.²¹ De kunstvakopleiding zou dus in moeten spelen op het feit dat de kunstenaar zich in alle domeinen van de artistieke biotoop moet gaan begeven. Gielen geeft ook aan dat er voor de weg van de *praxis* moet worden gekozen: er moet sprake zijn van een interactie tussen theorie en praktijk.^{22,23} “Het gaat dus niet louter om een juiste balans tussen beide, maar om de manier waarop ze met elkaar interacteren. Idealiter tast men de materiële werkelijkheid af doorheen theoretische kennis en worden theoretische inzichten eventueel bijgestuurd doorheen de tast.”²⁴

Mede omdat de onderzoeksperiode beperkt is, heb ik ervoor gekozen om me voor wat betreft mijn onderzoek naar de positie van DOX in de artistieke biotoop van op één traject binnen DOX te focussen, namelijk de DOXateliers. Dit is een traject waar jongeren met een ambitie voor podiumkunsten zich kunnen aanmelden en met behulp van een jonge maker tot een performance komen.²⁵ In de bijlagen staat een uitgebreider overzicht van de DOXateliers die plaatsvonden in de periode van dit onderzoek. Daarbij staan de DOXateliers symbool voor de werkwijze en visie van DOX, namelijk het opleiden van kunstzinnig talent.²⁶ Het is dan ook dit traject dat de meeste overeenkomsten kent met een kunstvakopleiding: beiden hebben de taak de kunstenaar kennis te laten maken met de artistieke biotoop. Ik ben me ervan bewust dat mijn uitspraken dus slechts over een traject van DOX gaan. Andere trajecten binnen DOX zouden in vervolgonderzoek zeker aan bod kunnen komen. De focus op de DOXateliers en de observaties van Pascal Gielen brengen mij bij de

¹⁹ Gielen, 2012, 90.

²⁰ Ibidem.

²¹ Idem, 88.

²² Idem, 87.

²³ Pascal Gielen baseert deze stelling op het boek *The Craftsman* van filosoof Richard Sennett. Sennett vergelijkt in zijn boek twee bouwheren: architect Adolf Loos en filosoof Ludwig Wittgenstein. Beiden hebben een gebouw ontworpen en deden dat met klasse. In de praktijk bleek Wittgenstein echter niet tevreden met zijn bouwwerk, Loos wel. Sennett schrijft dit verschil toe aan het verschil in de verhouding tussen theorie en praktijk. Wittgensteins gebouw bleef slechts een illustratie van de theorie, terwijl Loos de theorie bleef toetsen aan de praktijk en zo tot een van theorie doorleefd gebouw kwam. Gielen koppelt deze interactie en balans tussen theorie en praktijk aan het maken van kunst en noemt het *praxis*.

²⁴ Gielen, 2012, 88.

²⁵ *Doemee*, dox.nl, geraadpleegd op 10-12-2015, <http://wijzijndox.nl/doemee/>.

²⁶ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 02-02-2016.

volgende hoofdvraag: **Hoe kunnen de DOXateliers worden gepositioneerd binnen de artistieke biotoop zoals Pascal Gielen deze beschrijft?** De deelvragen zijn afgeleid van de vier domeinen van de artistieke biotoop in relatie tot DOX en luiden als volgt:

1. **Hoe verhouden de DOXateliers zich tot de domestieke ruimte?**
2. **Hoe verhouden de DOXateliers zich tot de gemeenschappelijke ruimte?**
3. **Hoe verhouden de DOXateliers zich tot de marktruimte?**
4. **Hoe verhouden de DOXateliers zich tot de civiele ruimte?**

De vijfde deelvraag wijd ik aan de notie van neoliberalisering zoals Gielen die uitdiept. Gielen constateert dat kunstvakscholen veranderen in concurrerende bedrijven en studenten worden opgeleid tot ondernemers.²⁷²⁸ “Get used to take care of the ongoing capitalization and marketization of your life.”²⁹ Er heerst een kwantitatieve logica, waarbinnen alles meetbaar moet zijn. “Hoe meer afstuderende studenten, hoe meer geld voor de opleiding. Maar ook; hoe meer studenten te huisvesten, hoe meer studenten per docent. Een prikkel die gaat over geld in plaats van over het beoordelen van kwaliteit.”³⁰ De kunstvakscholen lijken de kunstenaar inderdaad voor te willen bereiden op alle domeinen van de artistieke biotoop, alleen lijkt deze door de focus op de marktruimte juist uit balans te worden gebracht. Het lijkt alsof de marktruimte de domestieke en de gemeenschappelijke ruimte aan het terugdringen is, terwijl deze laatste twee juist zo van belang zijn in het onderwijs.³¹³²

Gielen trekt deze observatie tot in het subtiele door: de bureaucrativering en neoliberalisering hebben zelfs effect op praktische zaken binnen de school. Het cafetaria heeft bepaalde openingstijden, er moeten lesroosters worden gemaakt, het gebouw moet op een bepaald moment sluiten. Waarom hebben dit soort ontwikkelingen dan invloed op de inhoudelijke educatieve ruimte? De op het eerste gezicht hele praktische en kwantitatieve logica wordt in dat opzicht opeens heel beperkend. Wanneer een groep studenten in een discussie zit in het cafetaria en het is sluitingstijd, wordt de gemeenschappelijke ruimte direct ingeperkt door deze ‘meetbaarheid’. Volgens Gielen zijn het dus niet alleen de marketingvakken die bijdragen aan het door de markt beïnvloedde gemeenschappelijke

²⁷ Gielen, 2012, 97.

²⁸ Pascal Gielen refereert hier naar het boek ‘Globale immuniteit’ van de Vlaamse pedagogen Jan Masschelein en Maarten Simons. Zij analyseren in het boek de status van de onderwijsruimte in Europa, na het Bologna-akkoord.

²⁹ Simons, Maarten & Jan Masschelein, “School – A matter of form” in *Paul De Bruyne en Pascal Gielen, Teaching Art in the Neoliberal Realm*. Amsterdam: Valiz, 2012, 72.

³⁰ *Talentontwikkeling of de kunst in dwangbuis?* Geraadpleegd op 11-12-2015, <http://www.komaanbod.nl/talentontwikkeling-of-de-kunst-in-dwangbuis/>.

³¹ Gielen, 2012, 97.

³² Het feit dat een school bij uitstek de plek is voor de eerste twee domeinen komt sterk naar voren in *School – A matter of form* van Maarten Simons en Jan Masschelein. School is de ruimte voor vrije tijd: een medium met als doel op zich een vrije plaats en tijd te creëren.

domein. “Op een veel subtielere manier drijft haar calculerende logica ook de ontwikkelingsgerichte ruimte van de gemeenschap en het domestieke domein in het nauw.”³³ Gielen stelt dat die subtiliteit juist zo belangrijk is: het zijn juist de pauzes, de informele situaties die zo van belang zijn in de natuurlijke stimulatie van de praxis. En het zijn juist deze ruimtes die in de geest van de bureaucratie en het neoliberalisme uit het onderwijs worden gehaald. Mijn laatste deelvraag gaat dan ook in op deze neoliberale ontwikkeling bij DOX, omdat ik me afvraag of de ‘problemen’ die Gielen schetst zich misschien niet voordoen bij een instelling als DOX. De vraag luidt: **Is de invloed van het neoliberalisme die Gielen constateert in het kunstvakonderwijs terug te zien in de DOXateliers en zo ja, op welke manier?**

Om antwoord te kunnen geven op mijn vragen heb ik een kwalitatief en beschrijvend onderzoek gedaan, waarbij het theoretische kader gebaseerd is op het bovengenoemde essay van Pascal Gielen. Dit kader gebruik ik om de manier waarop de DOXateliers zich positioneren binnen de artistieke biotoop te kunnen onderzoeken. De theorie van Gielen is geoperationaliseerd en vertaald naar een set concrete vragen en aandachtspunten. Ik heb voor dit onderzoek een beperkt veldonderzoek verricht: ik heb een repetitie en de presentatie van de DOXateliers bijgewoond en korte, informele gesprekken gehad met een aantal deelnemers en een maker. Deze zijn terug te vinden in de bijlagen. Tijdens de repetities nam ik de positie van ‘total observer’ in en heb zelf dus niet deelgenomen.³⁴ Ook heb ik een semigestructureerd interview met Victor Mentink gedaan, die onderdeel is van het artistieke team van DOX. Ook dit interview is terug te vinden in de bijlagen. Bij dit interview heb ik gewerkt met een topiclijst, waarin ik geprobeerd heb de vier domeinen van de artistieke biotoop, zonder gebruik te maken van de terminologie van Gielen, om te zetten in onderwerpen, gekoppeld aan interviewvragen.³⁵ Door theoretische begrippen naar vooraf bepaalde topics te vertalen, was ik deels sturend met mijn vragen, maar er was ook ruimte voor spontane onderwerpen. Wegens drukte van haar kant heb ik artistiek directeur Hildegard Draaijer helaas niet kunnen interviewen, maar Mentink was een goed alternatief. Hij kon mij vanuit zijn positie vertellen over de visie, het doel en de werkwijze van DOX. Mentink vertelde wat DOX wil bereiken, maar daarmee kon ik enkel vanuit het perspectief van iemand uit de organisatie naar de praktijk kijken. Vandaar de keuze om ook als observator mee te lopen en enkele deelnemers te bevragen. Wegens omstandigheden heb ik slechts een paar deelnemers kunnen spreken, waardoor ik de informatie niet kan generaliseren. Dit betekent echter niet dat de informatie geen toegevoegde waarde heeft voor het onderzoek. Uiteindelijk heb ik mijn observaties geanalyseerd en bekeken in welke domeinen de DOXateliers zich manifesteren en of hier een balans in te vinden is. Deze inzichten zijn enerzijds

³³ Gielen, 2012, 97.

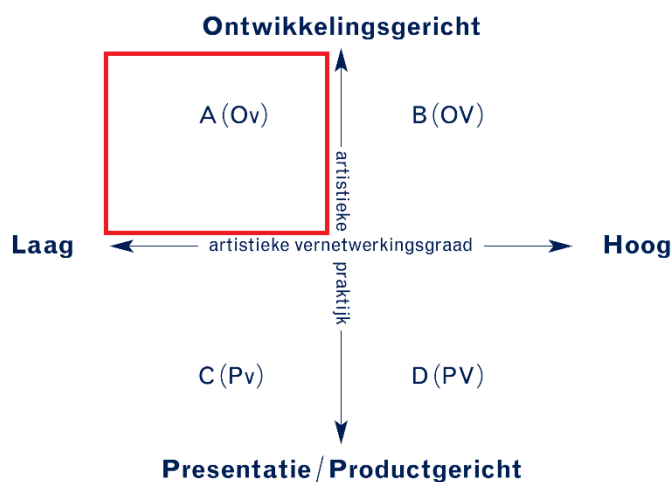
³⁴ Neuman, William Lawrence, *Understanding Research*, Boston: Pearson Education, 2012, 273.

³⁵ Baarda, Ben, *Basisboek Interviewen*, Groningen: Noordhoff Uitgevers bv, 2012, 32-50.

teruggekoppeld naar de theorie van Gielen en anderzijds in verband gebracht met de notie van neoliberalisering in de onderwijsruimte.

De stimulering van deelname aan de domestieke ruimte

Het eerste domein dat besproken zal worden is het domestieke domein. Dit domein is op te splitsen in drie deel-aspecten: de mate van artistieke ontwikkeling, de mate van vernetwerking en mate van domesticiteit. De observaties zullen dan ook aan de hand van deze drie aspecten worden besproken.

Afbeelding 2: De vier domeinen waaruit de artistieke biotoop bestaat, met het domestieke domein gemarkeerd, weergegeven in een schema. De artistieke biotoop is optimaal wanneer de vier domeinen in balans zijn.³⁶

De domestieke ruimte is een ruimte die gericht is op de artistieke ontwikkeling van de kunstenaar (zie afbeelding 2).³⁷ De kunstenaar krijgt de ruimte om een eigen idee of theorie tot ontwikkeling te brengen. Opvallend was het feit dat alle spelers waar ik mee sprak het woord 'ontwikkeling' vaak in de mond namen in relatie tot de DOXateliers. Zij vertelden bijvoorbeeld dat "DOX een plek is waar ik mezelf kan ontwikkelen, plezier kan hebben en kan groeien", "DOX een werkplaats is voor eigen ontwikkeling" en "het DOXatelier mij de kans geeft om veel te leren, mijn spel te verbeteren en mijzelf te ontwikkelen."³⁸ Allen doelen hier op de mogelijkheid om zich op persoonlijk en artistiek niveau te ontwikkelen als kunstenaar. De DOXateliers creëren dus een bepaald klimaat waarin de deelnemers het gevoel hebben zichzelf te kunnen ontplooien. Dit werd bevestigd door een veelvoorkomende observatie tijdens mijn aanwezigheid bij een repetitie van een van de DOXateliers; de maker stelde meerdere malen voor om, als je niet noodzakelijk aanwezig hoefde te zijn in de repetitie, voor jezelf

³⁶ Gielen, 2007, 42.

³⁷ Gielen, 2012, 87.

³⁸ Persoonlijke interviews met deelnemers van DOXateliers, geraadpleegd op 12-12-2015.

na te gaan denken over (jouw aandeel in) de voorstelling.³⁹ Maar hoewel de spelers het idee hebben dat zij zich als kunstenaar kunnen ontwikkelen, is de mogelijkheid om eigen ideeën te ontwikkelen wel beperkt: “We maken veel, maar dit is wel gekaderd. Dit komt omdat zij (de makers) al een concept hebben liggen en wat je maakt moet hier wel binnen passen. Hierdoor word je continu gestuurd in wat je gaat maken. Dus echt een eigen concept ontwikkelen zit er niet volledig in.”⁴⁰ De DOXateliers brengen dus voor de spelers een zekere beperking van de artistieke ontwikkeling met zich mee, omdat er al een artistiek concept aanwezig is. Binnen dit artistieke concept zijn de spelers echter volledig vrij om eigen materiaal te bedenken, waardoor de ontwikkelingsgraad hoog blijft en er dus (deels) sprake is van een domestieke ruimte. Voor de maker is die artistieke beperking echter niet aanwezig: het concept voor het DOXatelier wordt bedacht door de maker, eventueel in samenspraak met dramaturg Moos van den Broek.⁴¹

De vernettingsgraad is daarentegen redelijk laag binnen het domestieke domein: de kunstenaar is voornamelijk op zichzelf en zijn of haar eigen ideeën aangewezen.⁴² Deze mate van zelfstandigheid verschilt echter per DOXatelier. Zo vertelt een deelnemer: “In de eerste weken lag de nadruk wel erg op zelfstandig werk, wat kwam door het feit dat wij onze maker moesten voeden met onze ideeën, door het maken van solo’s. Vaak iedere week wel twee.”⁴³ Deze solo’s kwamen voort uit eigen interesse en zijn later gezamenlijk uitgewerkt tot scènes voor in de voorstelling.⁴⁴ Het DOXatelier ‘Dans’ had een andere werkwijze: zij leerden de eerste weken gezamenlijk danstechnieken aan, waarna ze later zelfstandig met deze theoretische kennis solo’s zijn gaan maken. Beide DOXateliers bieden echter wel de ruimte om zelfstandig ideeën te ontwikkelen en aangeleerde theorie in de praktijk uit te proberen. Toch is die zelfstandigheid niet geheel vrijblijvend en kan de deelnemer niet uren achter zijn of haar werktafel blijven zitten zonder resultaat te leveren: er wordt tenslotte toe gewerkt naar een presentatie.

Tot slot stelt Gielen dat er binnen de domestieke ruimte een gevoel van ‘domesticiteit’ aanwezig moet zijn:

“Laat weliswaar voor de goede orde duidelijk zijn dat de domestieke ruimte niet perse hoeft samen te vallen met een ‘thuis’. Domesticiteit kan evengoed ervaren worden in semipublieke ruimtes, zoals een bibliotheek, museum of trein. Wanneer een kunstenaar of een andere actor bijvoorbeeld in de trein in alle rust en intimiteit een boek leest of op zijn computer tokkelt, kan

³⁹ Veldonderzoek repetitie DOXatelier ‘Theater & Film’, bijgewoond op 09-12-2015.

⁴⁰ Persoonlijke interviews met deelnemers van DOXateliers, geraadpleegd op 12-12-2015.

⁴¹ Persoonlijk interview met maker Saman Amini, geraadpleegd op 13-12-2015.

⁴² Gielen, 2007, 40.

⁴³ Persoonlijke interviews met deelnemers van DOXateliers, geraadpleegd op 12-12-2015.

⁴⁴ Veldonderzoek repetitie DOXatelier ‘Theater & Film’, bijgewoond op 09-12-2015.

dat onder dezelfde voorwaarden als in de huiselijke sfeer gebeuren, ook al zit die trein overvol.”⁴⁵

Dit gevoel van domesticiteit is naar mijns inziens sterk aanwezig bij DOX. Het gebouw De Berenkuil in Utrecht is de thuisbasis waar de meeste activiteiten van DOX plaatsvinden, zo ook de DOXateliers. Er zijn kleine keukens aanwezig, een foyer met huiselijke meubels waar medewerkers van DOX rondlopen en aanspreekbaar zijn.⁴⁶ Dit is dan ook exact wat DOX uit wil stralen naar de deelnemers toe, volgens Victor Mentink: “We zouden een jong, dynamisch huis voor jongeren willen zijn. En dat ze zich daar ook thuis voelen. Nou weet ik dat al onze jongeren van de ateliers zich enorm thuis voelen, waar ik heel blij mee ben.”⁴⁷ De spelers beamen dit, bijvoorbeeld met een uitspraak als: “Ik moet zeggen dat het gebouw indruk op me maakt. Er zijn meer dan genoeg faciliteiten en het bruist er van de energie. Ik denk omdat DOX, voor de mensen die er zijn, ook als thuis aan moet voelen. Dat maakt de sfeer ook goed, het is veilig, prikkelend, energiek en het voelt als jouw plek.”⁴⁸

De DOXateliers lijken zich zeker te focussen op het domestieke domein. De spelers krijgen de kans zichzelf als kunstenaar te ontwikkelen, aan eigen ideeën te werken, en dit alles op een plek die als ‘thuis’ voelt. Opvallend is echter dat de spelers allemaal aangeven ook naast de uren bij DOX veel bezig te zijn met DOX. Buiten de repetities om worden er artistieke ideeën uitgewerkt of komen er nieuwe tot stand. Het lijkt dus alsof de DOXateliers niet slechts in het eigen gebouw en tijdens de repetities inspelen op de domestieke ruimte, maar ook buiten eigen deur de aanwezigheid in dit domein stimuleren.

De facilitering van activiteiten in de gemeenschappelijke ruimte

Het tweede domein dat wordt besproken is het gemeenschappelijke domein. In afbeelding 3 is te zien dat de gemeenschappelijke ruimte ontwikkelingsgericht is en een hoge artistieke vernetwerkingsgraad heeft. Interactie is de centrale term in dit domein.⁴⁹ Om te onderzoeken hoe de DOXateliers zich manifesteren in dit domein, is het domein in twee onderdelen opgesplitst: aanwezigheid van een artistieke gemeenschap en aanwezigheid van uitwisseling.

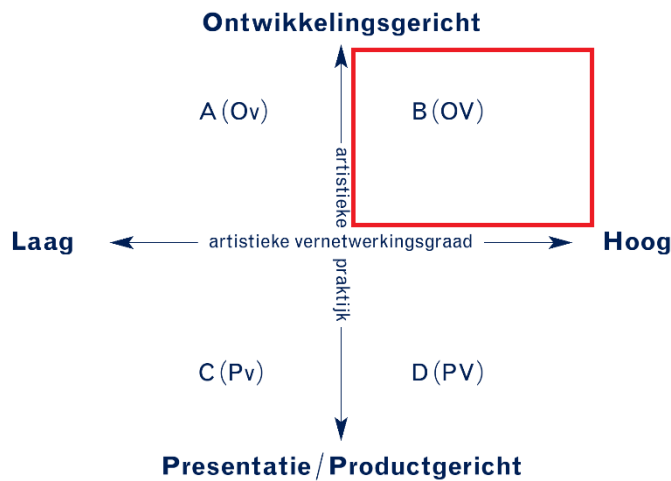
⁴⁵ Gielen, 2012, 88.

⁴⁶ Veldonderzoek repetitie DOXatelier ‘Theater & Film’, bijgewoond op 09-12-2015.

⁴⁷ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 29-12-2015.

⁴⁸ Persoonlijke interviews met deelnemers van DOXateliers, geraadpleegd op 12-12-2015.

⁴⁹ Gielen, 2012, 90.

Afbeelding 3: De vier domeinen waaruit de artistieke biotoop bestaat, met het gemeenschappelijke domein gemarkeerd, weergegeven in een schema. De artistieke biotoop is optimaal wanneer de vier domeinen in balans zijn.⁵⁰

In de gemeenschappelijke ruimte is een gemeenschap onmisbaar. In de artistieke biotoop is deze artistiek van aard. Gielen omschrijft een artistieke ‘Gemeinschaft’ als volgt:

“Binnen de gemeenschap draaien sociale interacties bijvoorbeeld om de ‘totale persoonlijkheid’ en face-to-face relaties. Niet alleen dat ene specifieke ding wat iemand kan speelt een rol, maar ook zijn of haar karakter, communicatieve vaardigheden, ‘empathisch vermogen’ en in sommige gevallen zelfs zijn of haar voorkomen, geur, manier van spreken en bewegen.”⁵¹

Binnen de gemeenschappelijke ruimte zou er dus sprake moeten zijn van zo’n gemeenschap, waarin vertrouwen, openheid en interactie een belangrijke rol spelen. Het is dan ook niet geheel vreemd dat Gielen zelf ook de term ‘atelier’ aanhaalt: “Het open atelier of het leslokaal met liefst een internationaal gezelschap van professionals vertoont veeleer de kenmerken van de ‘neotribale stam’. De relaties zijn er slechts tijdelijk, maar wel voldoende intiem om in vertrouwen ideeën uit te wisselen en theorieën uit te proberen.”⁵² Dat er sprake is van een gemeenschap werd al snel duidelijk tijdens de repetities van de DOXateliers. Er repeteerden twee verschillende ateliers, die bij binnenkomst direct als groep bij elkaar gingen zitten, met de makers erbij. Deze gemoedelijke sfeer bleef tijdens de repetitie bestaan: de omgang tussen deelnemers en makers is erg informeel en lijkt vrij van

⁵⁰ Gielen, 2007, 42.

⁵¹ Gielen, 2012, 90.

⁵² Ibidem.

verhoudingen.⁵³ Verschillende deelnemers noemen de sfeer vertrouwd en open.⁵⁴ Zij zien dit ook als noodzakelijk: “Iedereen moet zich open opstellen, omdat we veel naar elkaar moeten kunnen kijken en als speler moet je daar ook tegen kunnen en je op kwetsbare/onzekere momenten laat zien. In het begin duurde het even voordat iedereen elkaar door heeft en vertrouwt, maar later is dat veel meer en durft iedereen veel meer op en naast de vloer.”⁵⁵ Ook de makers zijn betrokken bij de gemeenschap, zo stellen de spelers:

“Alles is gebaseerd op vertrouwen, je leunt continu op elkaar (letterlijk en figuurlijk) en moet elkaar dus vertrouwen. Ze zijn echt een deel van de groep. Ze zijn dan de makers maar in het proces zelf zijn ze een van ons. Ze hebben een goede balans weten te vinden tussen de bovenhangende maker en een vriend van de groep.”⁵⁶

De groepsvorming hangt vanzelfsprekend samen met een bepaalde mate van artistieke uitwisseling binnen de gemeenschappelijke ruimte.

“Van belang is dat binnen deze ruimte via sociale transacties een architecturale visie of een artistiek oeuvre kan rijpen en in een nog pril stadium binnen een sociale context kan worden getoetst. De gegenerende reflexiviteit is er professioneel van aard, waardoor ze verschilt van de meditatie in isolement of met leken binnen de domestieke ruimte.”⁵⁷

De interactie tussen de deelnemers en makers binnen een DOXatelier is dus cruciaal voor de stimulering van een gemeenschappelijke ruimte. Vandaar dat Gielen een hoge artistieke vernettingsgraad toekent aan dit domein: er worden artistieke ideeën uitgewisseld en in vertrouwen getoetst met gelijkgestemden of *peers*. Het is dan ook exact dit idee van artistieke uitwisseling dat centraal staat in de DOXateliers: “Wat we eigenlijk willen is een ontmoeting tussen kunstenaars en jongeren. En ze komen allebei iets brengen en iets halen. Dus het is niet alleen maar mensen die alleen iets komen halen, maar het moet juist een ontmoeting zijn.”⁵⁸ Deze wisselwerking vond zeker plaats in het DOXatelier Theater & Film van o.a. maker Saman Amini: “Ik vond het heel moeilijk om van tevoren te bepalen wat je gaat maken. Je weet niet wat een groep je gaat geven. En

⁵³ Veldonderzoek repetitie DOXatelier ‘Theater & Film’, bijgewoond op 09-12-2015.

⁵⁴ Persoonlijke interviews met deelnemers van DOXateliers, geraadpleegd op 29-12-2015.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Gielen, 2012, 90.

⁵⁸ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 29-12-2015.

als jij als speler niets aanbiedt, dan geef ik je ook niks.”⁵⁹ Ook de deelnemers van de DOXateliers bevestigen deze uitwisseling van artistieke ideeën: “Je krijgt heel veel ruimte om zelf met aanbod te komen voor eigen scènes en groepsscènes. Er wordt naar je geluisterd en vooral: er wordt ook wat mee gedaan. En als er uiteindelijk niks uitkomt wordt dat ook besproken en samen gekeken naar andere opties.”⁶⁰ Naast de uitwisseling van artistieke ideeën tussen deelnemer en maker, wisselen de deelnemers onderling ook veel (professionele) kennis uit. Dit is zeker het geval in de dansateliers, waar vaak een groot deel van de deelnemers al op een kunstvakopleiding zit en verschillende stijlen kent en een ander deel pas net begint met dansen.⁶¹

Tenslotte is een belangrijke component binnen de gemeenschappelijke ruimte veiligheid. De gemeenschappelijke ruimte is gericht op ontwikkeling en niet op presentatie: de kunstenaar krijgt nog steeds de ruimte om te vallen en weer op te staan. Deze veiligheid is voor DOX dan ook erg belangrijk. “Als er bizon op je af komen rennen ga je niet schilderen zeg ik altijd.”, aldus Victor Mentink.⁶² Volgens Gielen vormen de gemeenschappelijke en domestieke ruimte samen een ruimte voor ‘trial and error’. De volgende uitspraak van Victor Mentink geeft precies dat weer:

“Oscar van Woensel zei het ooit heel mooi: ‘Je moet iemand zoveel handvatten geven dat ie niet valt en niet zoveel dat ie nooit meer valt.’ Dat vind ik eigenlijk een hele mooie. Je schept iets waarop iemand kan gaan vallen, maar zich niet teveel bezeerd nog. Dat moet je plek zijn. Dat is je veilige thuis.”⁶³

Het soort plek dat DOX volgens Mentink zou moeten zijn en hetgeen dat Pascal Gielen de ontwikkelingsgerichte ruimtes (domestiek en gemeenschappelijk) noemt komen naar mijn mening overeen. Dat de visie van Mentink in de praktijk tot stand komt blijkt uit de afgenomen interviews en eigen observaties.

De bewuste beperkte aandacht voor de marktruimte

Het derde domein dat Gielen beschrijft is de marktruimte. In deze ruimte staat logischerwijs de markt centraal. Waar de domestieke en gemeenschappelijke ruimte nog ontwikkelingsgericht waren, is de marktruimte juist presentatiegericht. Het kunstwerk wordt in deze ruimte een object, dat onderhevig is aan marktwerking: het kan worden verkocht, gekocht en krijgt een financiële waarde.⁶⁴

⁵⁹ Persoonlijk interview met Saman Amini, maker van DOXatelier Theater & Film, geraadpleegd op 29-12-2015.

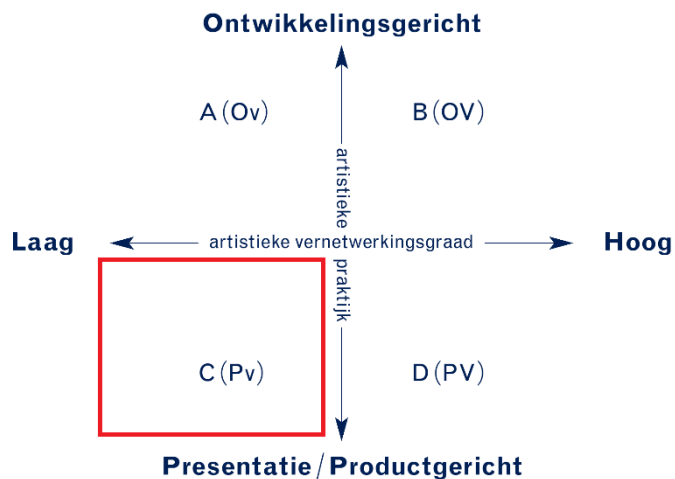
⁶⁰ Persoonlijke interviews met deelnemers van DOXateliers, geraadpleegd op 29-12-2015.

⁶¹ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 29-12-2015.

⁶² Ibidem.

⁶³ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 29-12-2015.

⁶⁴ Gielen, 2012, 90.

Afbeelding 4: De vier domeinen waaruit de artistieke biotoop bestaat, met het marktdomein gemarkeerd, weergegeven in een schema. De artistieke biotoop is optimaal wanneer de vier domeinen in balans zijn.⁶⁵

De vernetwerkingsgraad is laag binnen de marktruimte (zie afbeelding 4), omdat de samenwerkingen die worden aangegaan zakelijk van aard zijn en men anonimiteit prefereert.⁶⁶ Kenmerkend voor de marktruimte is ook aandacht voor ondernemerschap, in de vorm van lessen en trainingen. Deze aandacht groeit, onder andere volgens Gielen, op kunstvak scholen.⁶⁷ Studenten worden voorbereid om zich na de opleiding in de marktruimte te kunnen bewegen, krijgen steeds meer lessen over marketing en worden gestimuleerd om zelf te leren ondernemen, in de zakelijke zin van het woord. Dit zijn dan ook de twee aspecten binnen de marktruimte die onderzocht zijn bij de DOXateliers: het kunstproduct in de markt en de aandacht voor ondernemen.

Zoals al eerder is beschreven, focussen de DOXateliers voornamelijk op ontwikkeling en ontdekking. Tijdens de repetities wordt er veel geëxperimenteerd, maar uiteindelijk wordt er wel degelijk naar een voorstelling of performance toegewerkt. Zelf ben ik ook aanwezig geweest bij deze presentaties, maar kaartje kon alleen op uitnodiging worden verkregen. De kaarten voor de presentaties van de DOXateliers zijn dus niet in de vrije verkoop. Toen ik Victor Mentink hiernaar vroeg vertelde hij dat DOX er zelf ook nog niet uit is of de kaarten moeten worden verkocht of niet: “Er komen best toffe dingen uit en soms denk je: er is genoeg kwaliteit, waarom zouden we het niet wel gewoon doen [de kaarten in de vrije verkoop doen, MvdW]? Maar daarbij: binnen een ateliersetting moet je het misschien wel heel intern houden; het is van hen.”⁶⁸ Uit het gesprek met Mentink bleek dat DOX, met de DOXateliers als nieuwe vorm, heel bewust bezig is met het zoeken naar haar eigen positie

⁶⁵ Gielen, 2007, 42.

⁶⁶ Gielen, 2012, 94.

⁶⁷ Idem, 97.

⁶⁸ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 29-12-2015.

binnen het culturele veld (en dus de artistieke biotoop) en de vraag of de DOXatelier-presentaties open voor publiek moeten zijn. Wel is er de ambitie om een DOXatelier op festivals te laten spelen, wanneer deze 'goed gelukt' is. Zo hebben in 2014 de voorstellingen *Exact.* en *Tanz ist auch Sport* op Tweekakt in Utrecht en het Havenwerkfestival in Deventer gespeeld.⁶⁹ Deze voorstellingen zijn gemaakt binnen het spel- en danstraject binnen DOX, onder de voormalige naam DOX XS. Dit traject is vergelijkbaar met de DOXateliers. Maker van het DOXatelier 'Theater & Film' Saman Amini vertelde mij dan ook dat zijn DOXatelier-presentatie *Beauty* kans heeft om op een theaterfestival te gaan spelen.⁷⁰

Deelnemers hoeven voor hun deelname geen lesgeld of contributie te betalen. De DOXateliers zijn wat dat betreft een unieke 'opleiding', aangezien er op de kunstvakopleiding collegegeld betaald moet worden en op andere (amateur)jeugdtheaterscholen wel contributie wordt gevraagd. Maar wordt er misschien wel op een andere manier aandacht besteed aan geld en de werking van de markt? Ofwel: is er binnen de DOXateliers ook aandacht voor het ondernemerschap en worden deelnemers voorbereid op het marktdomein? Deze vraag stelde ik aan Victor Mentink en aan de deelnemers zelf: beiden zeiden nee. De deelnemers gaven allemaal aan hier op geen enkele manier mee bezig te zijn in de DOXateliers.⁷¹ Mentink dacht na zijn antwoord echter nog na over mijn vraag en bevestigde de observatie dat ondernemerschap en het onderwijzen ervan inderdaad een trend is geworden. Zo vertelde hij: "Maar het zou eigenlijk nog wel eens handig zijn, om ze ooit nog iets over geld te leren. Toen ik zelf op de opleiding [kunstvakopleiding, MvdW] zat miste ik het. Ik had geen idee wat ik kon vragen of wat ik verdiende. Dus het is misschien helemaal niet zo'n gek idee."⁷² Omdat de DOXateliers pas sinds 2015 in deze vorm bestaan, is het nog een kwestie van ideeën uitproberen en daarmee het format aanpassen. De manier van omgaan met de ondernemerschapstrend en de plaatsing van de DOXatelier-presentaties in de markt zijn dus ook nog punten van discussie binnen de organisatie van DOX. Toch lijkt de algemene focus niet te liggen op dit domein. De marktruimte is onlosmakelijk verbonden met een kunstinstelling, maar dit lijkt bij DOX eerder een bijkomende praktijk te zijn. In de (artistieke) visie van DOX lijkt de voorbereiding op de marktruimte nauwelijks een plek in te nemen.

De abstracte civiele ruimte

Het vierde en laatste domein dat onderdeel uitmaakt van de artistieke biotoop is de civiele ruimte. Dit is misschien wel de meest abstracte ruimte binnen de biotoop en daarom minder makkelijk te onderzoeken dan de andere drie domeinen. In de civiele ruimte wordt het kunstproduct publiek

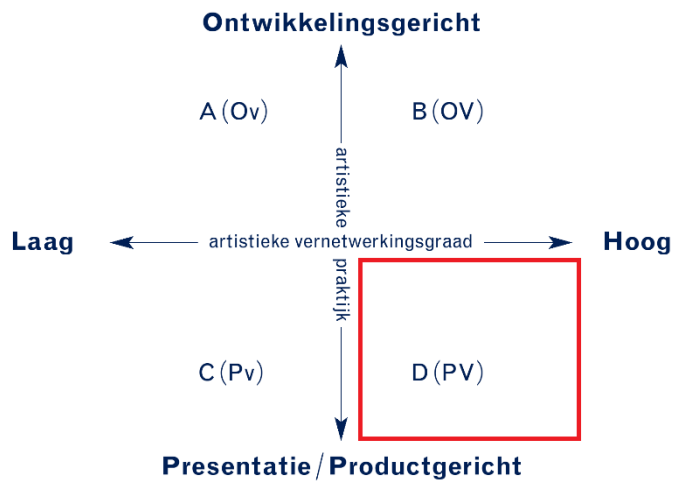
⁶⁹ *Jaarverslag DOX 2013-2014*, geraadpleegd op 06-01-2016, 23.

⁷⁰ Persoonlijk interview met Saman Amini, maker van DOXatelier Theater & Film, geraadpleegd op 29-12-2015.

⁷¹ Persoonlijke interviews met deelnemers van DOXateliers, geraadpleegd op 29-12-2015.

⁷² Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 06-01-2016.

getoond en bediscussieerd.⁷³ Dit domein is, evenals het marktdomein, gericht op presentatie. Het verschil tussen de civiele en de marktruimte is echter dat de vernetwerkingsgraad in de civiele ruimte

Afbeelding 5: De vier domeinen waaruit de artistieke biotoop bestaat, met het civiele domein gemarkeerd, weergegeven in een schema. De artistieke biotoop is optimaal wanneer de vier domeinen in balans zijn.⁷⁴

hoog is (zie afbeelding 5). Dit houdt in dat het aangaan van samenwerkingen en het uitbreiden van een netwerk van belang zijn binnen de civiele ruimte, waar in de marktruimte de anonimiteit en individualiteit juist gunstig is.⁷⁵ Belangrijk is wel dat het in de civiele ruimte niet slechts om het tonen van het kunstobject gaat, maar vooral om de verantwoording en beoordeling ervan:

“De civiele ruimte kan dan ook een plek van ware confrontatie of dissensus zijn. Voor de kunstwereld is het zowel de ruimte van de kunsttheorie, de kritiek, het debat als van de publieke beleidsevaluaties inzake subsidiedossiers of politieke discussies. Maar het kan evengoed de ruimte van de foyer of in het algemeen van het theater en het museum zijn.”⁷⁶

Op welke manier verhouden de DOXateliers zich tot de civiele ruimte? Worden de DOXateliers op een bepaalde manier gepresenteerd en ter discussie gesteld?

De DOXateliers worden op twee verschillende avonden gepresenteerd. Deze avonden waren enkel toegankelijk voor genodigden: ouders en vrienden van de deelnemers en makers en eventuele genodigden van DOX. Oftewel: de presentaties zijn niet toegankelijk voor ‘het vrije publiek’. Deze keuze heeft effect op de eerder besproken marktruimte, er is namelijk geen vrije verkoop. Maar het

⁷³ Gielen, 2012, 94.

⁷⁴ Gielen, 2007, 42.

⁷⁵ Gielen, 2012, 90.

⁷⁶ Idem, 88.

uitsluiten van vrij publiek brengt nog een consequentie met zich mee: er wordt niet gerecenseerd of beoordeeld van buitenaf.⁷⁷ Er zou wel degelijk een artistiek inhoudelijke discussie over de presentaties kunnen plaatsvinden, maar deze zal vermoedelijk minder kritisch en minder theoretisch onderbouwd zijn. De civiele ruimte, waarin het kunstobject bediscussieerd en verantwoord wordt, wordt dus nauwelijks op deze manier opgezocht door DOX. Dit is echter wel een bewuste keuze geweest, waar nog steeds veel over vergaderd wordt: “Want soms denk je: er is genoeg kwaliteit, waarom zouden we het niet wel gewoon doen? Soms denken we ook wel eens: moet het eigenlijk wel een voorstelling zijn en niet veel meer gewoon een presentatie? Mag je uitleggen wat je hebt gedaan? Maar aan de andere kant: als voorstelling presenteren is natuurlijk ook weer fijn, omdat er dan wat druk op komt te staan.”⁷⁸ Zelf was ik aanwezig op de eerste avond van de DOXatelier-presentaties en het viel mij ook op dat het lastig is om te bepalen of dit echte, afgeronde voorstellingen zouden moeten zijn of een inkijk in een repetitieproces.⁷⁹ De presentaties zijn nog steeds erg kwetsbaar en ook niet bedoeld om een af en professioneel kunstproduct voor te stellen. De keuze van DOX om de DOXatelier nog niet volledig in de civiele ruimte te plaatsen is naar mijn mening een legitieme.

Toch brengt deze keuze wel een gemis met zich mee, namelijk het gemis van een publieke sfeer als podium. Door het gemaakte werk op geen enkele manier aan het ‘onbekende’ publiek te tonen, is er ook nauwelijks sprake van artistieke vernetwerking. Het ontwijken van de civiele ruimte brengt namelijk ook een bepaalde kwetsbaarheid of zelfs onzichtbaarheid met zich mee. Wanneer DOX de civiele ruimte meer op zou zoeken, zou er sprake kunnen zijn van artistieke vernetwerking: er kunnen samenwerkingen aan worden gegaan en op een theoretisch, inhoudelijk niveau discussies worden gevoerd. Dat de DOXatelier-presentaties als ‘onaf’ worden getoond is in dat geval niet erg, zolang er maar transparante communicatie is over hetgeen dat getoond wordt. De civiele ruimte zou de DOXateliers een platform kunnen bieden om te kunnen verantwoorden wat ze doen.

Naast de inhoudelijke verantwoording is er zeker ook sprake van een zakelijke verantwoording, namelijk in de vorm van het cultuurplan of andere subsidieaanvragen naar de gemeente toe. De gegevens omtrent subsidieaanvragen vanuit DOX uit 2015 staan niet online en Victor Mentink heeft mij deze documenten helaas ook niet toe kunnen sturen. Wel kon hij mij vertellen dat DOX een functie te vervullen heeft op het gebied van talentontwikkeling.⁸⁰ Er moeten deelnemers uit minimaal acht provincies worden aangenomen voor de DOXateliers, waardoor DOX ook een landelijke verantwoordelijkheid heeft.

⁷⁷ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 10-01-2016.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Aanwezigheid bij Kerstspecial DOXateliers op 18-12-2015, te Utrecht, geraadpleegd op 11-01-2016.

⁸⁰ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 20-01-2016.

De onontkoombare gevolgen van het neoliberalisme

Gielen bespreekt naast de artistieke biotoop ook de neoliberalisering van de onderwijsruimte. Hij neemt een bepaalde ontwikkeling waar binnen het kunstvakonderwijs: steeds meer worden de domestieke en gemeenschappelijke ruimte verdreven door de marktruimte.⁸¹ Dit lijkt te worden veroorzaakt door een trend in het willen onderwijzen van ondernemerschap. Kennis van de markt en het kunnen inzetten van die kennis in de praktijk is de laatste jaren steeds meer van belang voor jonge kunstenaars om het in de kunstwereld te kunnen redden, zo lijkt. Kunstvak scholen zijn de verbindende actor tussen de kunstenaar en de artistieke biotoop: het kunstvakonderwijs bereidt de kunstenaar voor op de toekomst. Kunstvak scholen maken daarom in het curriculum plaats voor marketing- en ondernemerschapslessen. Hoe verkoop je een voorstelling? Wat kan ik qua salaris verwachten als acteur? Op deze vragen kreeg Victor Mentink geen antwoord toen hij op de kunstvakopleiding zat en had dat achteraf graag anders gezien. Toch is hij het eens met de observatie die Gielen doet: het marktdenken wordt steeds belangrijker op de kunstvak scholen en brengt daarmee de artistieke biotoop van de kunstenaar uit balans.⁸² Zoals eerder beschreven, is deze ontwikkeling bij de DOXateliers niet aan de hand. Deelnemers (zowel spelers als makers) krijgen geen begeleiding omtrent ondernemerschap en hoeven zelf enkel op artistiek niveau iets bij te dragen aan het proces.

Pascal Gielen trekt zijn observatie over de invloed van de neoliberalisering zoals gezegd echter tot in het subtiele door: het kwantitatieve, calculerende karakter van de markt krijgt langzamerhand ook grip op simpele, praktische zaken binnen het kunstvakonderwijs. Het cafetaria sluit om een bepaalde tijd, waardoor een pittige discussie over een inhoudelijk relevant onderwerp niet kon worden doorgezet, bijvoorbeeld. Maar is er ook sprake van deze subtiele invloed van het neoliberalisme bij DOX en meer in het bijzonder binnen de DOXateliers? Ondanks dat de DOXateliers geen onderdeel zijn van een kunstvakopleiding en de spelers en makers dus geen curriculum hoeven te volgen, is er in subtiele zin wel sprake van invloed van de marktruimte.

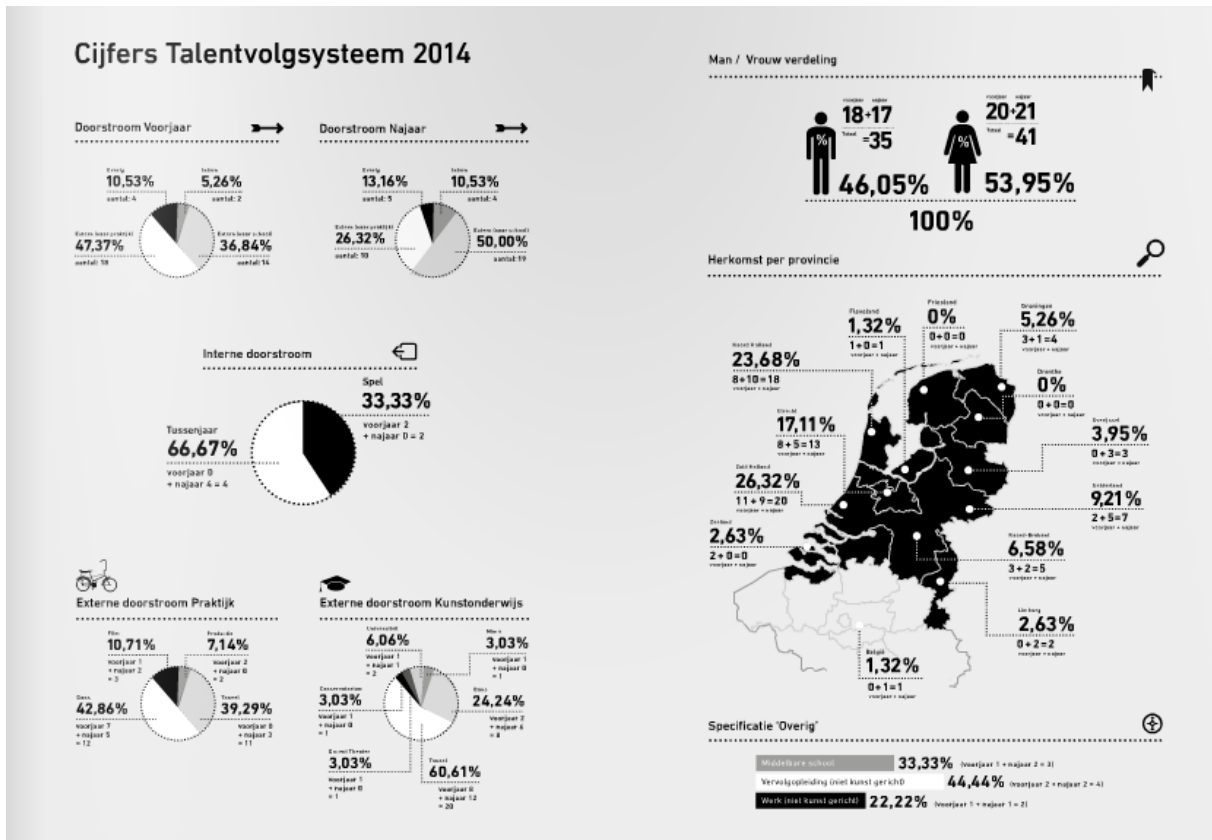
Ten eerste is het opvallend dat, ondanks de bewuste keuze van DOX om de focus te leggen op artistieke ontwikkeling, aan de calculerende logica niet te ontkomen is. Op de website van DOX zijn jaarverslagen te lezen, waarin exact wordt bijgehouden hoeveel deelnemers er per jaar meedoen, met welke makers ze werkten en waar ze naar zijn doorgestroomd, het zogenaamde talentvolgsysteem.⁸³ Volgens Gielen zijn dergelijke kwantitatieve metingen van kwaliteit een kenmerk van neoliberalisering:

⁸¹ Gielen, 2012, 96.

⁸² Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 11-01-2016.

⁸³ *Jaarverslag DOX 2013-2014*, geraadpleegd op 06-01-2016, 23.
http://issuu.com/wijzijndox/docs/jaarverslag_dox-2014.

“Wie op afstand wil weten of er pedagogische kwaliteit op de werkvloer wordt geleverd is immers overgeleverd aan kwantitatieve meetinstrumenten. Competenties, evaluaties, indicatoren en outputmetingen worden in overzichtelijke tabellen en grafieken vastgelegd, maar ook collegeroosters en de beschikbaarheid van leslokalen worden nauwgezet met de computer berekend.”⁸⁴

Afbeelding 6: Het talentvolgsysteem van het seizoen 2013-2014. Met behulp van dit systeem wordt op een kwantitatieve manier leeftijd, geslacht, afkomst, en doorstroom bijgehouden.⁸⁵

Daarnaast heeft DOX geen ‘eigen’ plek: de plek waar wordt gerepeteerd en gewerkt is De Berenkuil. De zalen moeten gehuurd worden, en er moet altijd rekening worden gehouden met andere partijen binnen het gebouw. Er is dus planning vereist: waar, wanneer en wie zitten er in welke zalen? Mentink geeft ook aan wel graag een eigen ‘huis’ te willen hebben:

“Hadden we maar een eigen plek. Daar zitten de kantoren en daar kunnen we studio’s in huren.

Toevallig bij de ateliers zei iemand, wow wat hebben jullie een mooie plek. Maar we delen het

⁸⁴ Gielen, 2012, 96.

⁸⁵ Jaarverslag DOX 2013-2014, geraadpleegd op 06-01-2016, 67, http://issuu.com/wijzijndox/docs/jaarverslag_dox-2014.

met heel veel mensen. En het is een hele fijne plek hoor, maar het is geen eigen plek. We werken daar met ateliers en repeteren er ook wel. Maar een echt huis is het nog niet.”⁸⁶

Het feit dat DOX binnen een gedeeld pand opereert, brengt dus beperkingen met zich mee. De DOXatelier-presentaties vinden namelijk ook plaats in De Berenkuil. Aangezien de theaterzaal ruimte biedt voor hooguit 100 toeschouwers, en er 50 spelers deelnemen die ieder twee vrijkaarten krijgen, zit de zaal al meer dan vol. Mede om deze reden is er geen vrije verkoop voor de presentaties en worden de voorstellingen niet gerecenseerd. Tot slot kunnen er per seizoen maar een bepaald aantal deelnemers meedoen aan de DOXateliers, al zou Mentink het liefst iedereen die auditie komt doen aannemen.⁸⁷ Dit is helaas niet mogelijk, omdat er niet genoeg ruimte, makers, tijd en geld is om dit te kunnen realiseren.

Bovenstaande observaties lijken vooral het gevolg van praktische overwegingen, maar zijn wellicht toch voort gevloeid uit het neoliberale denken. Het maken van verhuuringsafspraken, roosters (op woensdag en zondag repeteren) zouden effecten kunnen zijn van een manier van denken die gericht is op het meetbare. Belangrijker dan de vraag of deze zaken het gevolg zijn van neoliberalisering is echter de vraag of deze praktische zaken impact hebben op de artistieke biotoop waarbinnen de DOXateliers zich begeven. Het antwoord op die vraag is ja, natuurlijk. Het feit dat DOX geen eigen huis bezit, omdat hier geen geld voor is, is beperkend. Doordat er huurafspraken gemaakt moeten worden, heb je als organisatie niet de totale vrijheid om te werken/repeteren wanneer je wilt. De deelnemers van de DOXateliers kunnen dus slechts op geplande tijdstippen bij elkaar komen om te repeteren en met elkaar in de gemeenschappelijke ruimte vertoeven. Op deze manier wordt aanwezigheid in de gemeenschappelijke ruimte beperkt. Interessant in dit verband is dat sommige van de hierboven beschreven vermeende neoliberale ontwikkelingen in het geval van DOX juist de marktruimte terugdringen. Wegens rooster-technische problemen konden de DOXatelier-presentaties niet in de grotere theaterzaal in De Paardenkathedraal plaatsvinden, maar in de theaterzaal van De Berenkuil.⁸⁸ Deze theaterzaal heeft slechts plaats voor maximaal 100 man. DOX kiest er bewust voor om deze 100 plekken aan genodigd, niet betalend publiek te geven. Hierdoor gaan deze kaarten voor de DOXatelier-presentaties niet in de vrije verkoop en staan deze voorstellingen dus bewust niet in de marktruimte. En een andere manifestatie van het neoliberale denken, het talentvolgsysteem, leidt er juist toe dat de aanwezigheid in de civiele ruimte wordt vergroot. Het talentvolgsysteem komt voort uit de eis tot verantwoording: met deze gegevens kan DOX zich verantwoorden tegenover de gemeente en andere relevante partijen die kwaliteit graag op een kwantitatieve manier willen controleren. Hoe groter de

⁸⁶ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 11-01-2016.

⁸⁷ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 12-01-2016.

⁸⁸ Aanwezigheid bij Kerstspecial DOXateliers op 18-12-2015, te Utrecht, geraadpleegd op 19-01-2016.

invloed van het neoliberalisme, hoe meer meetbare gegevens, hoe meer verantwoording, des te groter de aanwezigheid in de civiele ruimte. Dit is echter niet helemaal waar, aangezien er op die manier slechts één kant van de civiele ruimte meer wordt belicht: de 'zakelijke' kant. Het neoliberalisme beïnvloedt inderdaad de mate van kwantitatieve verantwoording van culturele instellingen als DOX, maar deze metingen en cijfers dienen slechts als 'controle' en maken geen deel uit van een artistieke, kritische dialoog. De civiele ruimte lijkt hier zelf uit balans te worden gebracht door de gevolgen van neoliberalisering: de kwantitatieve, zakelijke verantwoording (zoals het talentvolgsysteem) krijgt de overhand over de publieke dialoog die betrekking heeft op het inhoudelijke werk wat DOX verricht.

Ondanks de subtiele invloeden van het neoliberalisme op de artistieke biotoop, lijken deze niet perse negatief uit te pakken voor de DOXateliërs. De marktruimte lijkt niet de overhand te hebben: DOX kiest heel bewust voor geen vrije verkoop. DOX (en daarmee de DOXateliërs) heeft een visie die specifiek gericht is op het voorbereiden op die domestieke en gemeenschappelijke ruimte. Waar door beperkte tijd en ruimte om te repeteren het gemeenschappelijke domein misschien minder aandacht krijgt, wordt het vertoeven in die domestieke ruimte juist gestimuleerd. Deelnemers worden aangespoord om thuis veel te experimenteren, na te denken en ruimte te creëren op zichzelf op artistiek niveau te ontwikkelen. De enige valkuil voor DOX in mijn ogen is de uit balans geraakte manifestatie in civiele ruimte, als gevolg van de neoliberale trend. Activiteiten in de civiele ruimte kennen een hoge artistieke vernettingsgraad en juist het artistieke aspect van die vernetting lijkt momenteel minimaal aanwezig bij DOX. DOX zou met het toelaten van vrij publiek een inhoudelijk en kritisch debat op gang kunnen brengen, de aandacht voor de civiele ruimte weer in balans kunnen brengen en zich op een 'gezondere' manier in de artistieke biotoop kunnen begeven.

Conclusie

In dit onderzoek is geprobeerd vanuit het gedachtegoed van Pascal Gielen het klimaat dat DOX creëert in de DOXateliërs uiteen te zetten. Omdat de DOXateliërs momenteel een pilotjaar beleven, is DOX op dit moment bezig met dezelfde vraag.⁸⁹ De organisatie is ook aan het onderzoeken wat het beste werkt en met welke keuzes een optimaal ontwikkelingsklimaat voor de deelnemers bewerkstelligd kan worden, dat voorbereid op de aanwezigheid in de artistieke biotoop. Omdat DOX dus nog aan het zoeken is naar de juiste vorm, was het vaak moeilijk om 'feiten' over dit traject te vinden: vandaar de keuze voor de interviews. Het liefst had ik een gesprek met algemeen directeur Hildegard Draaijer gehad, maar zij heeft het, door de komst van het nieuwe cultuurplan, te druk met andere zaken. Ook hadden twee van de drie makers geen tijd om een kort interview te doen, waardoor ik slechts vanuit één maker dit perspectief heb kunnen benutten. Naast de interviews koos ik voor een 'light' variant

⁸⁹ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX, geraadpleegd op 11-01-2016.

van veldonderzoek. Vanwege de planning van de DOXatelier-presentaties, kon ik slechts bij één repetitie van één DOXatelier aanwezig zijn. Er werd op dat moment al toegewerkt naar de presentatie, waardoor ik slechts een laat stadium van het repetitieproces heb kunnen meemaken. Om optimaal gebruik te kunnen maken van de aanwezigheid bij de repetities, zou ik ook in het begin en midden van het repetitieproces aanwezig moeten zijn geweest.

Toch denk ik dat ik een goed beeld heb gekregen van de visie en werkwijze van de DOXateliers. Het onderzoek naar de DOXateliers binnen de artistieke biotoop heeft mijn ogen geopend voor de vele manieren waarop culturele instellingen kunnen functioneren en zich kunnen positioneren. Na de vier domeinen van de artistieke biotoop van Pascal Gielen te hebben onderzocht, kan ik tot de conclusie komen dat DOX zich duidelijk en bewust op een bepaalde manier positioneert. De DOXateliers zijn bij uitstek gericht op artistieke ontwikkeling. De focus ligt op de voorbereiding op de domestieke en gemeenschappelijke ruimte en de twee presentatie- en productgerichte domeinen (marktruimte en civiele ruimte) worden daarbij bewust niet voorop gesteld. Er zit echter nog wel een subtiel verschil tussen de manier waarop de DOXateliers zich manifesteren in domestieke en gemeenschappelijke ruimte: waar deelname binnen de gemeenschappelijke ruimte vooral gefaciliteerd wordt door DOX, binnen de muren van het gebouw, tijdens repetities, wordt de deelname binnen de domestieke ruimte voornamelijk gestimuleerd. Zo vertelde Mentink: “Als er dingen zijn die jullie [deelnemers, MvdW] willen: kom naar ons toe. Zou dit kunnen? Als je concreet bent, zeg ik of het kan, want het kost altijd ruimte en geld. Maar kom met initiatief.”⁹⁰ Deelnemers worden aangespoord om zelf na te denken, uit te proberen en met ideeën naar de DOXateliers te komen, waar er vervolgens over gediscussieerd kan worden. Dat de markt- en civiele ruimte niet voorop worden gesteld, betekent niet dat ze totaal geen aandacht krijgen. Als culturele instelling kun je bijna niet ontkomen aan de marktruimte, gezien een instelling altijd onderhevig is aan marktwerking en de kunstenaar in opleiding daarop moet worden voorbereid. Het kunstproduct bij DOX, in dit geval een DOXatelier-presentatie, wordt echter bewust in eerste instantie niet in de markt gezet. Hierdoor krijgt slechts een besloten publiek de presentaties te zien, waardoor ook de civiele ruimte lijkt te worden vermeden. Deze lijkt echter, onderhevig aan het neoliberalisme, wel weer te worden opgezocht in de vorm van kwantitatieve verantwoording (het talentvolgsysteem).

De artistieke biotoop waarbinnen de DOXateliers zich bevinden lijkt op het eerste gezicht ‘uit balans’ te zijn: de ontwikkelingsgerichte ruimtes hebben de overhand. Volgens Gielen zou een ‘gezonde kunstinstituut’ ervoor moeten zorgen dat de artistieke biotoop echter wél in balans is, om

⁹⁰ Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel artistiek team DOX, geraadpleegd op 12-01-2016.

zo een optimaal klimaat te creëren voor de kunstenaar: “De kunstenaar die een duurzame creatieve praktijk wil ontwikkelen moet bijgevolg een goede balans tussen de vier geschetste ruimten vinden.”⁹¹ Gielen pleit voor kunstvak scholen met een verminderde focus op de marktruimte en gebruikt als mantra: intimiteit, informaliteit en mateloosheid.⁹² Aangezien Gielen vooral de ontwikkelingsgerichte ruimtes beschrijft als noodzakelijke domeinen, lijkt de civiele ruimte te worden vergeten. Tijdens dit onderzoek is echter duidelijk geworden dat deze ruimte zeker van belang is: de civiele ruimte faciliteert namelijk de artistiek inhoudelijke discussie, die de kunstpraktijk ten goede zou kunnen komen. Net als de twee ontwikkelingsgerichte ruimtes, is de civiele ruimte onderhevig aan gevolgen van neoliberalisering. Door de gevolgen van de neoliberalisering zal de marktruimte echter nooit totaal genegeerd kunnen worden: er zullen altijd subtiele sporen achterblijven in de vorm van roosters, plannings, openingstijden en kwantitatieve verantwoording.

De kunstwereld, en daarmee de artistieke biotoop, is constant onderhevig aan verandering, vanwege een constant veranderende maatschappij. Toch maakt Gielen duidelijk op welke manieren een culturele instelling zich binnen de artistieke biotoop zou kunnen manifesteren en op welke manier deze optimaal zou zijn op een kunstvakopleiding: “Een kunstopleiding, als de plek waar die kunstenaar voor de toekomst wordt opgeleid, moet hierop [het feit dat de jonge kunstenaar zich in de toekomst in alle vier de domeinen van de artistieke biotoop moet vertoeven, MvdW] inspelen.”⁹³ Dit ideaalbeeld dat Gielen schetst is naar mijn mening hetgeen waar de DOXateliërs nog mee spelen: de focus ligt voornamelijk op de ontwikkelingsgerichte activiteiten en de marktruimte wordt tot nog toe met rust gelaten. Maar uit het gesprek met Mentink blijkt dat de organisatie van DOX toch nog op zoek is naar een gezonde balans. Er bestaat nog twijfel over de positie van de DOXateliërs binnen de marktruimte en de civiele ruimte: waar de kunstvakopleidingen zich al (te) veel in de marktruimte begeven, en daarmee de aandacht voor de twee ontwikkelingsgerichte ruimtes verminderd, lijkt DOX waakzaam te zijn voor deze ontwikkeling. Wanneer DOX ervoor kiest om wel de aandacht op de andere twee domeinen te richten, met het gevaar teveel aandacht aan de marktruimte te schenken, dreigen zij in de voetsporen te treden van het kunstvakonderwijs. De vraag luidt dus: moeten de DOXateliërs de jonge kunstenaar voorbereiden op alle domeinen of enkel op de twee ontwikkelingsruimtes? Het is de aankomende jaren aan DOX om hier een gepast antwoord op te geven.

⁹¹ Gielen, 2012, 92.

⁹² Ibidem.

⁹³ Idem, 88.

Bronnen

Baarda, Ben. *Basisboek Interviewen*. Groningen: Noordhoff Uitgevers bv, 2012.

De Bruyne, Paul & Pascal Gielen. "Introduction: The Catering Regime" in *Paul De Bruyne en Pascal Gielen. Teaching Art in the Neoliberal Realm*. Amsterdam: Valiz, 2012.

Gielen, Pascal. *De Kunstinstututie*. Antwerpen: OIV Overleg Instellingen van de Vlaamse Gemeenschap, 2007.

Gielen, Pascal. "Artistieke Praxis en de Neoliberalisering van de onderwijsruimte." In *Henk Borgdorff en Peter Sonderen, Denken in kunst*. Leiden: Leiden Publications, 2012.

Neuman, William Lawrence. *Understanding Research*. Boston: Pearson Education, 2012.

Simons, Maarten & Jan Masschelein, "School – A matter of form" in *Paul De Bruyne en Pascal Gielen, Teaching Art in the Neoliberal Realm*. Amsterdam: Valiz, 2012.

Jaarverslag DOX 2013-2014. Geraadpleegd op 06-01-2016.
http://issuu.com/wijzijndox/docs/jaarverslag_dox-2014.

Persoonlijke interviews met deelnemers van DOXateliers. Geraadpleegd op 12-12-2015.

Veldonderzoek repetitie DOXatelier 'Theater & Film'. Bijgewoond op 09-12-2015.

Persoonlijk interview met Victor Mentink, onderdeel van artistiek team DOX. Geraadpleegd op 29-12-2015.

Persoonlijk interview met Saman Amini, maker van DOXatelier Theater & Film. Geraadpleegd op 29-12-2015.

Doe mee. Geraadpleegd op 10-12-2014. <http://wijzijndox.nl/doemee/>.

Over DOX. Geraadpleegd op 18-11-2015. <http://wijzijndox.nl/familie/over-dox/>.

Talentontwikkeling of de kunst in dwangbuis? Geraadpleegd op 11-12-2015,
<http://www.komaanbod.nl/talentontwikkeling-of-de-kunst-in-dwangbuis/>.

Bijlagen

Interview Victor Mentink	28
Interview Saman Amini	33
Interview Barend van Daal	35
Interview Jet Knobens	37
Interview Anne Heintz	39
Interview Sander Koning	41
Aanvullende informatie DOXateliers	43

Uitwerking Interview Victor Mentink

- Wat is DOX voor instelling?

DOX is een plek voor jongeren en voor talenten. Om in contact te komen met kunst en aan verschillende disciplines te raken. En we zijn heel breed in wat we doen. Dat doen we door middel van het maken van voorstellingen, ateliers, masterclasses, residenties en onze Outreach projecten: op scholen en in de buurt (middelbare scholen).

- Wat zijn de taken van DOX?

We hebben een aantal taken. De belangrijkste taak is talentontwikkeling. Hoe je een talent op weg helpt naar een HBO of een andere plek in het werkveld. En dat ligt bij dans natuurlijk weer net iets anders dan bij theater, om hen een podium te bieden. En we zitten nu in een soort transitie naar het nieuwe kunstenplan toe. Daarin zijn we ook een ontwikkelplek voor makers in de ateliers. Twee kanten op.

- Bereidt DOX de jongeren voor op iets?

Ja, zowel op werkveld als HBO. We hebben veel doorstromers. Dat ligt ook weer anders bij dans: bij dans hebben we in de ateliers veel stagemensen, die al op opleidingen zitten. Dus daar is het heel erg een mix van mensen die nog gaan beginnen en mensen die gewoon stage lopen al. En bij ons komen omdat ze nog skills willen hebben, bijvoorbeeld urban als discipline.

- Zijn dat dan inhoudelijke skills?

Ja, dat wel. We hebben toevallig zondag de eerste evaluatie gehad van de ateliers. En dat is voor mij ook nieuw. En wat ik interessant vond, zeker bij dans, het niveau loopt heel erg uiteen: van mensen die echt net zijn begonnen tot mensen die al bijna afgestudeerd zijn. Allemaal hebben ze het als bijzonder prettig ervaren. Omdat ze ook hun eigen dans konden overbrengen naar anderen. Dus daarin is volgens mij wel, is niet het doel: maar het sociale speelt altijd mee daarin. Als een soort intrinsieke waarde. Maar meestal voor het artistieke ja.

- Dus DOX heeft ateliers, Outreach, voorstellingen los daarvan?

Ja, coproducties en residenties. Samenwerkingen met andere landen: vorig jaar Zuid-Afrika en London. Outreach projecten, kunnen ook voorstellingen zijn, in de wijk gaan we doen met Floris van Delft in de zomer. En echt op scholen, workshops, echt een week lang.

- Coproducties zijn spelers van DOX zelf, hoe komen die bij jullie? Is dat een vaste groep?

Niet een vaste groep. Hildegard gaat natuurlijk al een hele tijd mee in de dans en theaterwereld. Bv bij 100%, coproductie maas en DOX, wilden we sowieso graag maken met de jongens van 155. Die zitten bij ons in een soort talentontwikkelingstraject bij ons, nieuwe makers regeling. Dus die zijn aan ons verbonden, dus die willen we sowieso. En dan kijken we gezamenlijk: MAAS kijkt wie ze interessant vinden en dat doet DOX ook. We kijken altijd naar een zo divers mogelijke samenstelling afkomst, leeftijd, achtergrond. De een is echt geschoold en de ander heeft zichzelf iets aangeleerd, waardoor daar ook weer een soort wisselwerking plaatsvindt tussen verschillende achtergronden.

- En puur praktisch: over welke locaties beschikken jullie? En is dat helemaal van jullie?

Berenkuil en nee, was het maar waar. Hadden we maar een eigen plek. Daar zitten de kantoren en daar kunnen we studio's in huren. Toevallig bij de ateliers zei iemand, wow wat hebben jullie een mooie plek. Maar we delen het met heel veel mensen. En het is een hele fijne plek hoor, maar het is geen eigen plek. We werken daar met ateliers en repeteren er ook wel. Maar MAAS heeft echt een eigen huis en dat zouden wij ook wel willen zijn. We zouden een jong, dynamisch huis voor jongeren willen zijn. En dat ze zich daar ook thuis voelen. Nou weet ik dat al onze jongeren van de ateliers zich enorm thuis voelen, waar ik heel blij mee ben. Maar echt een huis is het nog niet.

- Ik had wel het gevoel toen ik er binnen was dat het wel echt van jullie ook is. En hoe is het over het jaar verspreid?

Ateliers zijn in drieën. De ateliers lopen vaak van oktober tot juni/juli. (oktober december, januari april, april juni/juli). En dan drie parallel, negen ateliers in totaal. En nu was het het plan om dan ook een blok van twee ateliers te hebben, die dan wat langer doorwerkten naar een echte voorstelling, maar daar is toch vanaf gezien: iemand werd zwanger. Maar ook omdat de jongeren het wel fijn vinden dat ze bij ons dus het ene atelier dit kunnen doen en het andere atelier weer iets anders. We dagen ze soms ook uit. We geven ze daarin wel keuze: in wezen zijn zij de baas, wij zijn er voor hun, dat is denk ik heel belangrijk. Zij maken keuzes, eerste, tweede en derde, in welk atelier ze willen en soms kan het niet. Dan willen er teveel in een atelier. Maar ook omdat we soms denken: oja, die is heel goed daar in, misschien moet die maar eens iets anders doen. Dus we hebben ook wel eens dansers bij theater neergezet en ook andersom. Als een soort verdieping en verbreding.

- Ik weet dat DOX vorig jaar DOX XS en XL heette, nu DOXateliers?

Het was eigenlijk altijd het hele jaar door: dan had je spel en dans. Als lang traject. Wij wilden een nieuwe koers. Dat waren ook Marjan en Sassan: die waren vast verbonden aan DOX. Na 16 jaar was die wederzijdse samenwerking voorbij: tijd voor verandering. En toen hebben we bedacht dat we heel erg met kunstenaars samen wilden gaan werken, dus ook die plek zijn voor kunstenaars. Dus niet meer alleen binnenshuis: de makers van DOX hebben die een bepaalde signatuur hebben, maar juist zo divers mogelijke samenwerkingen. Wat we eigenlijk willen is een ontmoeting tussen kunstenaars en jongeren. En ze komen allebei iets brengen en iets halen. Dus het is niet alleen maar mensen die alleen iets komen halen, maar het moet juist een ontmoeting zijn. En toen hebben we het ateliers genoemd. Dit is eigenlijk een pilotjaar, benieuwd hoe het werkt. We moeten heel veel evalueren, werkt het, is het naar tevredenheid van zowel de kunstenaars als de jongeren. En dat is best veel, 9 in een jaar.

- Hoe zou je willen dat de kunstenaar en de speler DOX ziet?

Ik hoop als een plek waar ze zich thuis voelen, veilig voelen. Belangrijkste om kunst te maken is veiligheid. Als er bizons op je af komen rennen ga je niet schilderen zeg ik altijd. Dus dat het een veilige omgeving is waar ze zich ook uitgedaagd voelen. En belangrijk is ook de nieuwsgierigheid, interesse naar elkaar toe. En dat wij die plek mogen zijn, met ervaring en expertise, om ze hopelijk verder te brengen. Naar festivals, Tweetakt, waar ze zich kunnen laten zien. En we hebben ook veel expertise als het gaat om opleidingen op het HBO, zowel ik als Hildegard, geven lessen daar. En we komen ze ook steeds meer tegen, de oud DOXers.

- Watvoor les geven jullie?

Ik doe auditietrainingen bij DOX en ik zit op AHK, verschillende projecten (vormgeving, makers etc.). Nee, dat is niet zakelijk. En Hildegard ook niet. Dat doen wij niet.

- Helemaal niet bij DOX? Als je nieuwe makers in een project meeneemt?

Nee, dat hebben we eigenlijk niet. Daar zijn we nog helemaal niet mee bezig geweest. Die trend is er zeker, ondernemerschap etcetera, maar nee daar zijn we nog niet mee bezig geweest. We komen het wel tegen. Bij DOX is het wel: je hoeft niet te betalen, dus het is best uniek denk ik. Maarja, als jij in Groningen woont en je moet op woensdag en zondag naar Utrecht toe, dat kost het alsnog heel veel geld. En we kunnen geen reiskosten vergoeden, alleen in uitzonderlijke gevallen, omdat we zo geloven in een talent. Dan hebben we daar een potje voor. Maar het zou eigenlijk nog wel eens handig zijn, om ze ooit nog iets over geld te leren. Ik was op een gegeven moment, toen ik zelf op de opleiding zat: ik miste het. Ik had geen idee wat ik kon vragen of wat ik verdiende. Dus het is misschien helemaal niet zo'n gek idee. En ik denk dat onze zakelijk leider Paul, die doet dat wel hoor denk ik, met jonge makers: maar voor de talenten in de ateliers, nee.

- Hoe komen ateliers tot stand? Ligt er al een concept?

Nee, dat ligt echt bij de maker. Die hebben een plan en dat komt tot stand in samenwerking met onze dramaturg Moos. En ik vind het eigenlijk ook altijd spannend als het kunstenaars zijn die een spannende combinatie hebben: in het derde atelier krijgen we spoken word en tapdance. Fantastische combi. Of makers waarvan we denken, die zijn interessant. Die komen met een plan. We hopen altijd

wel dat het wel echt mét de jongeren gemaakt wordt: dus dat er ook input is vanuit de jongeren. En dat is vooralsnog nu heel erg gebeurd, behalve bij performance, daar was het echt de methodiek.

- Veel ruimte voor eigen inbreng dus?

Ja, een van de dingen die ooit mijn Engelse leraar tegen mij zei was: jij bent er niet voor de school, de school is er voor jou. En we zijn een soort tussenfase, voor een hbo opleiding, we zijn niet een opleiding. Een soort plek waar je hopelijk jezelf kunt ontwikkelen, of dat je denkt nee ik moet dat toch niet doen. Maar het kan ook zijn dat je het fantastisch vind om erbij te doen, als je maar een bepaalde passie ervoor hebt. En daarmee bedoel ik dan ook: als er dingen zijn die jullie willen: kom naar ons toe. Zou dit kunnen? Als je concreet bent zeg ik of het kan, want het kost altijd ruimte en geld. Maar kom met initiatief. De makers en vooral de dansers wilden nu bijvoorbeeld door. Dat gebeurt wel vaker, ze zijn verbonden met elkaar. Maar ook mensen die zelf choreo's maken, kunnen we die niet eens laten zien en dat er dan een choreograaf komt en die ons dan feedback geeft. Dat vind ik heel leuk. Want we doen daarnaast ook masterclasses, nu de audities eraan komen bieden we monologen aan met o.a. Thibaut Delpeut. En twee performancedingen. En drie dagen een Argentijnse bekende choreograaf. Oppassen dat het niet te vol voor ze wordt. We stimuleren dus eigen inbreng, en dat kan niet altijd van iedereen individueel, maar als er een soort algemeen idee is. En binnen de ateliers hopen we dat heel erg. En dat hoeft heus niet democratisch, zo van iedereen zijn eigen tekstje. Daarin geloven we ook in de professie van de maker, maar het liefst wel dat het een wisselwerking is en niet alleen maar het uitvoeren.

- Auditie doen om mee te doen? Hoe gaat het in zijn werk?

Inschrijven, maar we hebben ook nog wel een instroom. Middenin het jaar, mensen die toch enthousiast zijn, van ons hebben gehoord, via via. Die sturen dan een mail. Maar audities zijn in juni, mei. Veel auditanten, met twee rondes. Wordt door ons en oud DOXers die meekijken beoordeeld. Vaak ook al met makers erbij: wie vind je interessant en waarom en wat is het dan? En daarin zit ook weer die diversiteit. Dus de ene keer is het iemand van 3^e jaars Fontys en dan iemand die voor het allereerst meedoet en heel graag wil. We moeten wel oppassen, want eigenlijk denk je sowieso als mensen zich aanmelden dat hebben ze die stap al gemaakt en zou je ze al willen hebben. Maar dat kan gewoon niet. Dat kan praktisch niet. En je moet ook gaan voor kwaliteit, niet voor kwantiteit, ook al wil je dat soms wel.

- En de makers?

Die komen soms naar ons toe. Maar we proberen vooral een afspiegeling te hebben van de drie ateliers, theater, dans en iets er tussenin. Zodat je iedereen kan bedienen daarin. Want als je helemaal geen dans hebt, ja wat doen mensen van Fontys en Artez dan. Sommigen willen gewoon echt geen theater, die zeggen dan ik ga absoluut niet spelen. Dat moet je ook niet hebben, dan worden ze ongelukkig. Makers zijn altijd mensen die het artistieke team interessant vind of die zich aanmelden of die we gezien hebben op de theaterschool. En ook weer een beetje naar discipline, dan gaan we zoeken: wie is dat? Makers zijn ook niet hele oude makers, we hebben niet echt een profiel. Geen duidelijke mal van dat moet onze maker voor DOX zijn.

- Maar dus wel vaak vanuit jullie?

Ja.

- Op welke manier denk je dat DOX van een HBO opleiding verschilt en wat zijn de overeenkomsten?

Lange stilte. Er zijn veel verschillen, ik weet niet waar je moet beginnen. Je krijgt bij ons geen diploma. Het gaat een beetje over: ervaren door te doen. Het is een presentatie en niet pasjes doen om beter te worden. Meer gerelateerd aan een soort beroepssetting, maar dan in het klein op woensdagavond en op zondag. Hoe je werkt naar een presentatie toe, alles in een kleiner kader. Verder hebben wij ook mentoren. We zijn niet heel schools, als je te laat komt krijg je het natuurlijk wel te horen. Er is geen ander doel dan kunst op zich denk ik bij ons: de jongeren en kunst. Het is niet je moet iets leren of een

diploma: je gaat kunst maken en dat geeft je een ervaring waarmee je iets doet. Het zijn projecten die je vroeger ooit op school had. We hebben ook niet het hele scala onderwijs te doen: dramaturgie enzo. Geen curriculum in die zin. Want dat loopt door elkaar heen: ze leren van elkaar, omdat iemand al op de HBO zit en de ander niet. En sommigen willen het houden bij woensdag en zondag. Dus misschien ben je op een HBO met iets meer gelijkgestemden daarin, allemaal een bepaald beeld voor ogen waar je je diploma voor krijgt. Het is maar 1 jaar, en het is gratis.

- Toneelschool veel meer theorie? DOX praktijk?

Naja, wij zitten dicht op de praktijk. Kijk, HBO is een instituut, met docenten. Wij zitten heel dicht op het werkveld, dus die drempel is heel laag. Niet een heel groot instituut, wij zijn een kleine organisatie die heel veel doet. Het is een soort minisamenleving. En op HBO heb je inderdaad theorie, dat doen wij niet. Wij voelen ons ook niet, ja waarom zou je theorie doen? Tenzij een kunstenaar dat belangrijk vindt. Dat staat niet bij ons op papier. Want je moet volgens mij het vlammetje wat toch al brandde, harder laten branden. Of op hetzelfde blijven branden en vind je het ontzettend leuk. Of dat je denkt: wow ik ga naar de mime, want ik wist totaal niet wat het was. Naast toneelschool heb je zoveel meer. Dus echt door middel van het doen inzicht geven. Ik ben nog niet helemaal blij met mijn antwoord maar..

- Op welke manier presenteert DOX zich naar de buitenwereld?

Website, via foto's via flyers. En heel veel netwerken. Presentaties van subsidiënten en verkopers van ons, onze coproducenten. AYA, MAAS, fabuleus. Dat zijn de belangrijkste. En je jongeren hopelijk. Die zijn misschien nog wel het belangrijkste, als gezicht naar de buitenwereld. Maar dan nog zijn we een kleine speler, 50 jongeren.

- Maar veel mensen kunnen jullie wel!

Ja, maar we hebben ook een soort landelijke taak: we moeten jongeren uit 6 van de 12 provincies hebben, of allemaal misschien. Dus we moeten ons ook wel verantwoorden, zeker als het gaat over talentontwikkeling. Ook met subsidiënten, vaak kwantitatief: hoeveel naar het HBO? En die andere factoren zijn natuurlijk moeilijk te meten, maar we doen dat heel erg goed. Ateliers en jongeren zijn gewoon zo belangrijk voor ons.

- Is dat dan de grootste component?

Ja, denk het zeker wel. En dat zal ook altijd blijven. Producties worden ook groter, en internationaal dingen. Maar jongeren blijven heel belangrijk. Jongeren in de ateliers en de jongeren op de scholen. Zeker in Utrecht: hoe krijgen we de jongeren van de scholen zo over een brug naar het atelier toe. Ik geloof dat er nog zoveel talenten rondlopen die het zelf nog niet weten. En dan net dat zetje nodig hebben.

- Outreach?

Alles is educatie in wezen. Dus waarom zou je er iets aparts van maken. Maarja educatie kent iedereen. Maar het is meer de stad en zijn bewoners: dus dat kunnen de jongeren maar ook ouderen zijn. Dus dat is breder dan alleen maar educatie. En educatie was altijd een lesbrief en ja.. Met outreach wil ik veel meer naar het maken toe: dus dat je maakt in plaats van dat je les hebt. Lessen vervliegen snel: door maken leer je. We zijn nu bezig om in Antwerpen een samenwerking aan te gaan, met behulp van Moos, om Summerschools te gaan doen: en dan nog meer te kijken wat hebben de jongeren echt nodig? Bijna nog meer op de achtergrond: slechts randvoorwaarden scheppen? Ga maar met elkaar maken, ga maar zien. Dus plek, eten, opstart. We zijn met elkaar een voorstelling aan het maken.

- Plek op te vallen en opstaan?

Ja, dat is het allerbelangrijkste bij DOX. Oscar van Woensel zei het ooit heel mooi: 'je moet iemand zoveel handvatten geven dat ie niet valt en niet zoveel dat ie nooit meer valt.' Voor acteurs, dat vind ik eigenlijk een hele mooie. Je scheidt iets waarop iemand kan gaan vallen, maar zich niet teveel bezeerd nog. Dat moet je plek zijn. Dat is je veilige thuis.

- Je had het net al even over evalueren?

Evaluëren is heel hard nodig. We zijn nu naar nieuwe evaluatiemethoden aan het zoeken. Ze schrijven zelf een reflectie en leerdoelen voor het volgende atelier, de spelers dan. Bij ons komen ze voor de algemene dingen van DOX, als input. Hoe heb je het ervaren, beperkingen, wat moet er anders? Ook ten aanzien van makers. En ze hebben een gesprek met de maker zelf.

- Presentaties waren afgelopen week, en waren veel ouders etc, geen vrije verkoop?

Ja, we zijn er ook nog steeds niet uit of dat nou moet of niet. Want er komen best toffe dingen uit. Maar daarbij: binnen een ateliersetting, moet je het misschien wel heel intern houden, het is van hun. Want soms denk je: er is genoeg kwaliteit, waarom zouden we het niet wel gewoon doen? Maarja, de Berenkuil: daar kan 80 man in. Als je al 50 spelers hebt, die allemaal twee mensen meenemen, dan ben je er al. En je moet het ook niet te vaak spelen, of groter maken dan dat het is. Soms denken we ook wel eens: moet het eigenlijk wel een voorstelling zijn en niet veel meer gewoon een presentatie? Mag je uitleggen wat je hebt gedaan? Maar aan de andere kant: als voorstelling presenteren is natuurlijk ook weer fijn, omdat er dan wat druk op komt te staan. Je moet keuzes maken, 45 minuten. Ik denk zelf dat we zelfs per atelier moeten bekijken, welke vorm past er bij het atelier. Dus dat kan bij de ene een voorstellingen zijn, of een tocht.

- Worden neem ik aan ook niet gerecenseerd?

Nee, de ateliers dus niet. De coproducties wel, maar die zijn ook gewoon in de verkoop.

- Nog een vraag: welke ateliers komen er nog aan?

Dans en theater, twee afgestudeerden uit Maastricht. Een performance: een derde jaar uit Maastricht. Hij wilde heel graag bij ons, een oud DOXer. Toen hoorden we zijn plan, leek ons interessant, maar we zetten er dan wel iemand naast. Een beeldend kunstenaar. Hildegard en ik lopen altijd rond, zo veel mogelijk. En dan nog theater en muziek. En vanaf april hebben we Elvis uit Zuid Afrika, een residentie. En dus theater en tap en we moeten er nog eentje invullen. En nu bezig voor volgend jaar al.

- Wat is de rol van Moos? Als dramaturg?

Met de kunstenaars te komen tot een bepaald concept voor een atelier. Keuze van ateliers, internationaal netwerk heeft ze. En omdat we in een transitie zitten is het kijken naar: wat was DOX? Wat is DOX nu? We hadden een soort lijn: Marjan en Sassan, die waren het gezicht van DOX, die maakten de voorstellingen. Als je dat niet meer hebt, wat is dan het gezicht van DOX? Wat wil je uitstralen? Is er nog zoiets als een lijn? Want bindt in het artistieke? Daar zijn we naar opzoek en daar is Moos nu mee bezig, die continuïteit. Inventariseren: wij zijn DOX, maar wie zijn wij?

- Transitie dus?

Ja, we noemen dit een pilotjaar. Want we bestaan natuurlijk al heel lang, maar dit is wel het jaar van de nieuwe opzet. We zijn nu aan het schrijven voor 17-20 en dan moet dit staan ja. Maar wat we nu terug krijgen: ze zijn allemaal heel enthousiast. We hebben ook jongeren van jaren daarvoor: niet zoveel verschil, behalve dat je eerst een heel jaar lang iets had en nu heb je drie keer per jaar een ander atelier. Dus dat wordt voor alsnog als heel erg positief ervaren.

Interview met maker DOXatelier Saman Amini

- Wat doe je als maker bij DOX?

Ik ben ooit begonnen bij DOX, als deelnemer in 2007 geloof ik, en ja, dit is het eerste wat ik gemaakt heb bij DOX. Hildegard vroeg me voor 4 maanden en dat vond ik eigenlijk te lang. Toen heb ik toch ja gezegd. Het thema schoonheid sprak me aan. Ik ben Iraniër en om mij heen is dat echt een ding. Vrouwen zijn er dagelijks mee bezig en zo ben ik opgegroeid. Dat is bijna cultuur aan het worden. Wat je allemaal ziet, commercie, wordt een onderdeel van een systeem en wat dat doet met het individu, dat vond ik interessant.

- Heb je dat onderwerp zelf bedacht, of dat lag al klaar?

Nee, dat heb ik bedacht. Ik zei heel simpel: ik wil iets maken over schoonheid. Maar ik had verder geen concept. Ik vind het ook altijd heel moeilijk om van tevoren te bepalen wat je gaat maken. Je weet niet wat een groep je gaat geven. Een ding wist ik wel: ik had geen tijd om zelf iets te maken of te schrijven. Dat is heel moeilijk: voor jezelf schrijven is anders, je weet wat je kan. Maar je weet de kunde van je acteurs nog niet. Dus, toen hebben we het zo gedaan dat ik zei schoonheid en George schreef een concept. Als ik het moest doen had ik het nooit gedaan denk ik. Ik kan het ook niet zo goed. En toen schreef George het en daar zaten leuke dingen tussen, en daar zijn we eigenlijk op door gegaan met de groep.

- En heeft DOX daar ook iets aan bijgedragen?

Ja, gewoon hun atelier. Dat ze mij betalen. Maar inhoudelijk absoluut niet. Dat zou ik nooit toelaten.

- Dus je was best vrij?

Ja, dat hoort vind ik bij een maker. Het mag niet zo zijn dat de zakelijk leider iets gaan vinden van je stuk. Dat is ook omdat het gewoon een presentatie is. Als het nou een tournee ofzo was geweest, dan zouden ze zich er natuurlijk veel meer mee bemoeien (wat ik nog steeds niet had getolereerd natuurlijk). Dit is heel veilig natuurlijk en je speelt maar twee keer intern. Maar Hildegard vond het wel tof. Ze zei dat ze het gaat voorstellen dat ze misschien op Tweekt mogen spelen. Dus dat vond ik heel leuk. Het was tof om met ze te werken. Wel lastig ook, omdat het zo'n grote groep was en omdat ze niet allemaal ver waren in hun denken. Ze zijn toch jonkies voor mijn gevoel. Ik ben 26, maar ik voelde me 35. Zonder gein, sommige die zijn echt ver in hun denken. En als je die niet had had ik het verhaal niet zo kunnen vertellen. Dan had ik iemand moeten regisseren op toontjes en hoe die moet praten enzo. Dat vind ik mooi, als er diepgang en filosofie achter zit. En voor de rest, was een toffe ervaring met die kids.

- Heb je ze vrij gelaten in wat ze wilde maken?

Op een gegeven moment niet meer. Kijk ik kom van de toneelschool en daar zeggen ze: maak een solo en iedereen maakt wel iets, je hebt nog geen beperkingen. Maar zij hadden wel heel erg die sturing nodig. En ook theatraal gezien waren ze nog niet intelligent genoeg, velen van hun niet in elk geval. Om überhaupt een scene te maken. Een van de meisjes heeft geen aandeel in de voorstelling, waarom niet? Ik ga geen scene voor haar maken, als je niet aanbiedt dan ga je daar maar een liedje zingen ofzo.

- En jullie zijn nu klaar met de voorstelling, ga je dan nog evalueren?

Iedereen vond het fucking prachtig. Voor het niveau dat DOX levert was het ook een aardig leuk stukje. 50 minuten, het kakt niet in, het is grappig, het heeft een boodschap.

- Maar niet officieel?

Ik ga hun zelf evalueren, omdat ik dat zelf wil. Om iemand iets mee te geven. Ik vind het mooi om te zien dat er door aanwijzingen die ik geef iets verandert in iemand zijn spel en denken, dat interesseert mij.

- En wat heeft DOX jou als maker geboden?

Ik heb een stuk gemaakt *Nobody Home*: een enorm succes. Gingen veel belletjes rinkelen, aanbiedingen. DOX viel in een periode dat het kon. En ik ken Hildegard natuurlijk en zij is iemand die

gewoon heel sluw iemand naar binnen halen: kom maar je mag doen wat je wilt. En het was voor mij een mogelijkheid om iets met vrienden te maken; George en Nima, dat zijn broeders. Dat vond ik heel leuk. Alles bij elkaar heb ik ja gezegd.

- Dus vooral de vrijheid?

Naja, het is een mogelijkheid. Als iemand tegen jou zegt: je mag iets maken dan kun je daar sowieso dingen van leren. Of dat nou is op het gebied van lesgeven: je kunt je didactische vermogens versterken. Inhoudelijk ook: als ik deze voorstelling zou maken met 10 afgestudeerden: dan wordt het natuurlijk een fucking feest. Ook met hun is het aardig gelukt. Iedereen was on top of the game. Dat blijft magisch als je iets maakt en het werkt en het doet iets met mensen in de zaal. Je wilt iets teweegbrengen, daar doe je het voor. Ik ben niet zo'n theatermaker die denkt dat 'theater de wereld gaat veranderen', helemaal niet. Maar ik geloof wel dat theater in de ruimte op dat moment echt wat doet, dat is voor mij voldoende.

Interview Barend van Daal – deelnemer DOXateliers

- Wat betekent DOX voor jou?
DOX betekent voor mij een plek waar ik mezelf kan ontwikkelen, plezier kan hebben en kan groeien. DOX is voor mij simpelweg ook vrijetijdsbesteding maar wel datgene wat ik het liefst doe. DOX is een plek waar mensen samen komen, om mooie dingen te maken of leuke dingen te doen. Natuurlijk wel serieus, maar het voelt ook al snel als een soort familie. Daarbij betekent DOX voor mij ook een soort bevrijding, omdat ik nu precies weet wat ik wil, waar ik heen wil.
- Wat leer je bij DOX?
Ik leer een groot aantal dingen. Van technische spellessen tot leermomentjes tijdens het discussiëren, maken of vormgeven van ideeën en scènes. Ik leer samenwerken op professioneel niveau en zelfstandig werk maken wat aan dat niveau voldoet, althans een poging wagen is soms het beste wat je kunt doen. Je leert bij DOX, vooral door de vertrouwde en veilige omgeving, op je bek te gaan en alles te durven doen. Iets specifieker, heb ik in dit atelier veel geleerd over improvisatie, enscenering, elementair spel, tekstanalyse en schrijven (scènes schrijven) en regie.
- Hoe is de manier van werken binnen jouw Atelier en hoe vindt je dat?
De manier van werken is een goede balans tussen zelfstandigheid en groepswork. Naarmate je echter meer en meer richting voorstelling gaat, wordt de manier van werken steeds groepsgericht. De manier van werken karakteriseert zich als een redelijk vrije, dat wil zeggen er zou van alles kunnen gebeuren, er zijn weinig regels, richtlijnen. Men kan altijd z'n ideeën kwijt, ook is er niet een duidelijke hiërarchie. Onze maker is natuurlijk wel duidelijk de leider, de docent, de regisseur, maar tegelijkertijd staan we wel allemaal op een lijn. Persoonlijk vind ik dit een fijne manier van werken, omdat de vorm zo vrij is heb je eigenlijk altijd de mogelijkheid om iets te leren of om met ideeën te komen.
- Hoe is de verhouding zelfstandig werken versus samenwerken?
In balans, in de eerste weken lag de nadruk wel erg op zelfstandig werk, wat kwam door het feit dat wij onze maker moesten voeden met onze ideeën doormiddel van het maken van solo's, vaak iedere week wel twee. Op basis daarvan kon hij zien met wie hij samen moest werken, wie wij waren en hoe hij daar iets van kon maken. Later, begonnen we meer als groep scènes te maken. Voorstellingsgericht werken betekende ook meer samenwerken.
- Hoe is het contact binnen jouw groep en met de maker?
Het contact tussen iedereen is vrij van verhoudingen, het is direct en persoonlijk. Ook omdat het niet voelt alsof we op school zitten, maar wij hier in onze tijd vrijwillig zijn om dingen te leren, maar natuurlijk ook om een leuke tijd te hebben. Af en toe is het iets te gezellig.
- Krijg je de ruimte om je eigen artistieke idee te ontwikkelen?
Ja, binnen het kader van dit atelier.
- Ben je ook naast de uren dat je bij DOX bent veel bezig met DOX?
Eigenlijk wel. Al zou dat per persoon kunnen verschillen. Bij mij is het zo dat DOX me erg interesseert en dat ik daarom ook de noodzaak voel om er hard aan te werken. Met nieuwe ideeën komen of doorbouwen op iets dat ik daar heb gedaan. Ik merk dat mijn ontwikkeling zich niet beperkt houdt tot het moment dat ik bij daadwerkelijk bij DOX ben. Maar misschien gaat dat meer over theater in het algemeen, het houdt me weer bezig. Vooral sinds DOX en dat is natuurlijk niet geheel toevallig.
- Denk je dat DOX jou voorbereid op het werkveld? Zo ja, op welke manier?
Ik denk dat DOX je niet zozeer voorbereid op het werkveld. Ik denk dat DOX eerder als opstap dient naar een kunstvakopleiding. Natuurlijk bereid het je wel voor op het werkveld, maar dat

is afhankelijk van hoe jij er persoonlijk in staat. Je hoeft DOX niet bloedserius te nemen: je kunt het ook zien als slechts vrijetijdsbesteding zonder dat je later naar de Toneelschool wilt o.i.d. Maar ik denk dat ik wel heb geleerd hoe het is om te communiceren en samen te werken met verschillende makers uit verschillende milieus. En met milieus heb ik het dan over waar mijn medespelers of waar de makers vandaan komen. Iedereen heeft een ander verhaal en is er hier voor een andere rede, althans dat zou kunnen. In het werkveld, heeft ook iedereen een eigen verhaal. De enige bindende factor die wij hebben als groep, is een voorliefde voor theater.

- Wat vindt je van het gebouw, de organisatie, en de sfeer van DOX?

Het gebouw van DOX, De Berenkuil, is een mooi en groot gebouw. Er zijn een aantal studio's en nog een x aantal zalen (inclusief dependances). Ik moet zeggen dat het gebouw indruk op me maakt. Er zijn meer dan genoeg faciliteiten en het bruist er van de energie. Er zijn altijd wel mensen bezig en dat komt natuurlijk ook omdat DOX steeds groter wordt. De organisatie, daar krijg ik vrij weinig mee te maken. Maar ik geloof dat dat wel meer wordt. Je hebt wel de mogelijkheid, altijd, om met een mensen in gesprek te gaan en het over jouw ontwikkeling te hebben. ook op persoonlijk gebied, mocht je problemen hebben kun je ze daar delen. Ik denk omdat DOX voor mensen die er zijn, ook als thuis aan moet voelen. Dat maakt de sfeer ook goed, het is veilig, prikkelend, energiek en het voelt als jouw plek.

- Heb je voor DOX of tijdens DOX op een kunstvakopleiding gezeten (HBO)? Zoja, wat zijn de grootste verschillen en overeenkomsten?

Nee.

- Zien jullie gezamenlijk ook andere voorstellingen? Hebben jullie het hier dan over?

We hebben samen de voorstelling *Nobody Home* gezien. Dat was een voorstelling gemaakt door Saman Amini, met wie we nu dus samenwerken. Dit hielp erg voor ons eigen proces, omdat we hem nu eens zagen spelen. Hij had een breder referentiekader en we konden onze eigen stijl nu ook beter definiëren. Dus we hebben het er sowieso over gehad ja. Daarbij speelt DOX los van ons, ook nog voorstellingen die wij altijd kunnen bekijken.

Interview Jet Knobens – deelnemer DOXateliers

- Wat betekent DOX voor jou?
DOX betekent voor mij in dit jaar veel. Ik ben vorig jaar afgestudeerd aan MBO Artiest Drama en heb dit jaar (2015-2016) een tussenjaar. DOX houdt mij bezig met theater en mijn creativiteit. Het is een kans voor mij om veel te leren, mijn spel te verbeteren en mijn spel en mijzelf te ontwikkelen. Voor mij betekent het ook iets goeds om op mijn CV te zetten en als een extra 'vooropleiding' voor de audities van de Toneelacademie.
- Wat leer je bij DOX?
Ik leer bij DOX verder over theater en over spel. Wat wel en niet werkt in theater qua mise en scène en spel. En spel, vooral over mijn eigen spel. Hoe ik een bepaalde tekst of manier van spelen anders kan doen, op een nieuwe manier en vooral hoe ik het verbeter. Mijn eigen spel nog beter leren kennen en vooral verbreden. Ook leer ik nieuwe mensen kennen en met nieuwe mensen te werken. Bepaalde makers leren kennen is erg goed. Hun ervaring en kijk op theater (en film) verbetert en verbreedt mijn ervaring en kijk weer.
- Hoe is de manier van werken binnen jouw Atelier en hoe vindt je dat?
De manier van werken in het atelier Theater & Film is vooral heel open en hard werken. Open omdat we veel naar elkaar moeten en kunnen kijken en als speler daar ook tegen kunnen. En dat je je op kwetsbare/onzekere momenten laat zien. Hard werken omdat je zelf met veel materiaal moet komen. Eigen scènes maken en presenteren en daarna aan werken. We hebben veel geïmproviseerd in duo's en in groep impro's. Ik vind alle manieren van werken erg fijn bij dit atelier. Omdat je wordt uitgedaagd om meer te leren en te durven en doen.
- Hoe is de verhouding zelfstandig werken versus samenwerken?
Goed! In het begin van het Atelier werkte we meer samen en later ook meer zelfstandig. Dat omdat we op gegeven moment materiaal gingen verzamelen voor de voorstelling. In de zelfstandige tijd kon je werken aan je eigen tekst, scènes en aan bepaalde groep scènes. Later in het proces werden zelfstandig en samen werken weer gecombineerd. Het was goed om zo wisselend te werken omdat je elkaar als acteurs dan goed kan helpen in je eigen proces maar ook in elkaars proces.
- Hoe is het contact binnen jouw groep en met de maker?
Het contact tussen elkaar is goed. Je werkt intensief samen en daardoor leer je elkaar snel kennen. In het begin duurde het even voordat iedereen elkaar door heeft en vertrouwd maar later is dat veel meer en durft iedereen veel meer op en naast de vloer. Daardoor is de samenwerking goed. De makers van Atelier theater& film zijn erg open en eerlijk, waardoor er een vertrouwde en hardwerkende sfeer ontstaat.
- Krijg je de ruimte om je eigen artistieke idee te ontwikkelen?
Ja! En dat vind ik heel erg fijn aan DOX. Je krijgt heel veel ruimte om zelf met aanbod te komen voor eigen scènes en groepsscènes. Er wordt naar je geluisterd en vooral: er wordt ook wat mee gedaan. En als er uit eindelijk niks uitkomt wordt dat ook besproken en samen gekeken naar andere opties. Vanuit een opdracht van George Tobal heb ik meerdere scènes kunnen maken voor de voorstelling. Ik werd uitgedaagd om het door te zetten en verder te denken. Dat vind ik erg goed voor je creativiteit en leerproces.
- Ben je ook naast de uren dat je bij DOX bent veel bezig met DOX?
Ja, buiten de repetities om ben ik veel bezig met opdrachten vanuit de makers zoals muziek zoeken voor de voorstelling, tekst schrijven etc. Maar ook scènes maken en voorbereiden. Later ook met tekst leren en spullen voor de voorstelling zoeken.
- Denk je dat DOX jou voorbereid op het werkveld? Zo ja, op welke manier?
Ja. Omdat je werkt met goede en professionele makers en mensen uit het werkveld. Vanuit de ateliers wordt veel aangeboden wat jou als acteur, maker en kunstenaar verbreed en laat groeien. Je mag zelf de keuzes maken wat je graag wilt leren, waarom en jezelf er vol in laten

storten. Maar ook wordt er vanuit DOX verschillende master classes aangeboden. Zoals een masterclass dans. Niet alleen goed voor het Atelier Dans, maar ook van Atelier Performance en Atelier Theater & Film, omdat het goed is als acteur om fysiek sterk te zijn en weten wat je krachten en minpunten zijn. In januari wordt er een masterclass auditie training aangeboden. Dat is erg goed voor mijn voorbereiding, niet perse op werkveld nu maar uiteindelijk wel. auditietraining voor de toneelacademies en verdere audities. De masterclasses worden gegeven door mensen uit het werkveld. Daardoor leer je die mensen kennen en kan je jezelf laten zien. Maar ook het artistiek team van DOX is erg bereid om je verder te helpen in het werkveld. Een mentorgesprek of advies kan altijd aangevraagd worden.

- Wat vindt je van het gebouw, de organisatie, en de sfeer van DOX?

Ik vind het gebouw erg fijn. Omdat er grote ruimtes zijn voorzien van gordijnen en geluid/licht installatie. Er is een keuken en ruimte om te eten en gebruik van te maken. De organisatie is fijn en goed geregeld. Duidelijke repetitie schema's en mails met afspraken, voorstellingen aanbod, en planningen. Af en toe loopt het tussen de makers en organisatie niet altijd even goed, heb ik het idee. Dat zou een verbeter punt kunnen zijn. De sfeer is heel erg goed. Je wordt warm en professioneel ontvangen. Je kan altijd advies, hulp of een gesprek aanvragen met Artistiek leiding of makers of productie assistent. Je voelt je belangrijk en getalenteerd dat DOX je uitkiest om mee samen te gaan werken en je te gaan begeleiden.

- Heb je voor DOX of tijdens DOX op een kunstvakopleiding gezeten (HBO)? Zoja, wat zijn de grootste verschillen en overeenkomsten?

Ik heb MBO Artiest Drama gedaan in Arnhem en afgestudeerd in 2015. Overeenkomsten zijn er in afspraken, zalen, bepaalde opwarmingsoefeningen. Maar grootste verschil is voor mij de professionaliteit. Bij DOX krijg je veel aanbod van verschillende makers en vormen van theater. Je ondertekent een contract, waar ook van je wordt verwacht dat je het na leeft, anders wordt je er ook op gewezen. Dat vind ik fijn. Aanwezigheid, inzet, inbreng is belangrijk, naar mijn idee, en wordt gewaardeerd en verwacht. Dat is voor mij professioneel. De sfeer wordt goed onderhouden en over gesproken. Waardoor er een open en vertrouwelijke sfeer hangt, ook dat vind ik erg professioneel.

- Zien jullie gezamenlijk ook andere voorstellingen? Hebben jullie het hier dan over?

Wij hebben als Atelier Theater & Film een voorstelling samen bekeken: *Nobody Home*. Waar onze maker, Saman Amini, onder andere in mee speelde. Het was erg fijn om je maker te zien spelen. Daardoor begrijp je zijn manier van regie en spel nog beter. We hebben het er als groep na de voorstelling over gehad en samen met Saman in de repetitie na de voorstelling. Ongeveer een kwartier over gehad en vragen gesteld. Het was goed om het er met elkaar over te hebben en te discussiëren.

Interview Anne Heintz – deelnemer DOXateliers

- Wat betekent DOX voor jou?

DOX is voor mij een plek waar ik de ruimte krijg om mezelf te ontwikkelen op verschillende vlakken van theater. Wat ik persoonlijk heel fijn vind, is dat er gekeken wordt naar mijn talenten en waar interesses liggen. Ik heb zelf ondertussen ontdekt, mede dankzij DOX, dat ik spelen leuk vind, maar geen acteur wil worden. Veel liever wil ik regisseren, maken en schrijven en krijg ook de ruimte om daarin te experimenteren.

- Wat leer je bij DOX?

Door de professionele makers waarmee je werkt bij DOX wordt er een omgeving gecreëerd waarin je ervaart hoe het is om echt in de praktijk aan de slag te gaan. DOX is geen school waar je acteur leert worden, maar een werkplek voor jonge spelers/makers waar zij zich kunnen ontwikkelen door met professionele makers te werken. Hierdoor leer je een professionele houding aan te nemen.

- Hoe is de manier van werken binnen jouw Atelier en hoe vindt je dat?

De manier van werken binnen mijn atelier vond ik in eerste instantie heel lastig. Er wordt veel van je gevraagd en je moet heel veel zelf maken. Zo moesten we bijna elke week een performance hebben en deze laten zien. Hier werkte je dan even aan met Saman, mits het interessant was voor de voorstelling, anders werd het ook direct in de prullenbak gegooid. Dit vond ik verschrikkelijk wennen. Zo'n performance is namelijk heel persoonlijk en kwetsbaar. De eerste keer dat er iets wordt 'weggegooid' is toch wel even moeilijk, omdat het lijkt op een persoonlijke afwijzing. Naarmate we verder in het proces kwamen, werd dit minder lastig. Vooral omdat ik ook minder streng voor mezelf werd. Er werd van ons geëist om creatief te blijven, te experimenteren en vooral door te zetten. Op een gegeven moment heb je het gevoel dat helemaal niets meer kan bedenken en wil je eigenlijk liever stoppen. Die grens moet je even voorbij en meestal komen dan de beste ideeën naar boven.

- Hoe is de verhouding zelfstandig werken versus samenwerken?

Er is in ons atelier heel veel apart gewerkt. Dit kwam voornamelijk omdat iedereen zijn eigen performances maakte. We deden ook wel eens een groepsimprovisatie om met zijn allen op de vloer te staan en inspiratie uit elkaar te halen. Een groot deel van de groepsscènes in de voorstelling zijn ontstaan door een idee van iemand uit de groep. Hier ging Saman dan weer mee aan de slag, waarna wij het vervolgens verder konden invullen. In eerste instantie hebben we veel naar elkaar gekeken, maar onbewust zorgt dat ervoor dat je elkaar ook leert kennen en dat zorgt dan toch voor een goede groepsdynamiek.

- Hoe is het contact binnen jouw groep en met de maker?

Ik heb af en toe wel wat moeite gehad met de groep. Iedereen heeft een heel sterk karakter, wat soms wel eens voor schuringen zorgde. Het contact met de maker was heel informeel. Daarbij is Saman niet heel veel ouder dan wij. Soms miste er bepaalde autoriteit die ingreep, want er waren wel eens momenten die gewoon over een grens gingen. Ondanks alles, is het op een vreemde manier wel een leuke groep en kan iedereen elkaar wel waarderen en respecteren. We zijn allemaal heel divers en er zitten echt een hele hoop tegenpolen in onze groep, maar dit zorgt ook voor verschillende fascinaties met betrekking op het onderwerp van onze voorstelling.

- Krijg je de ruimte om je eigen artistieke idee te ontwikkelen?

Wat ik ook al eerder benoemde in de eerste vraag, is de vrijheid die je krijgt om jouw eigen interesses te onderzoeken. Wat ook fijn is, is dat je altijd aan de bel kan trekken bij de mentoren, Victor en Hildegaard. Mocht er iets ontbreken of nog graag iets anders doen, kan

je dat altijd aankaarten. Zo was er bijvoorbeeld de vraag om meer auditietrainingen te krijgen. In januari hebben we nog drie extra vrijdagen aangeboden gekregen om verschillende workshops en trainingen te volgen, die je kunnen helpen bij je audities.

- Ben je ook naast de uren dat je bij DOX bent veel bezig met DOX?

Zeker in dit Atelier was dat vereist, omdat je thuis iets moest maken. Je kreeg de tijd tijdens het repeteren om met een groepsgeenoot te repeteren of naar teksten te kijken met Nima. Maar een groot deel doe je toch lekker thuis op je kamertje in alle rust.

- Denk je dat DOX jou voorbereid op het werkveld? Zo ja, op welke manier?

Wat ik zeker weet is dat ik al tien keer sterker in mijn schoenen sta dan een jaar terug. Dit vooral bij audities. Je weet wat je kan en wat je nog kan leren. Deze zelfkennis zorgt voor een bepaalde zekerheid, die je ook zeker in het werkveld kan gebruiken.

- Wat vindt je van het gebouw, de organisatie, en de sfeer van DOX?

DOX is echt een tweede huis. We beschikken over een keuken en er is altijd iemand aanwezig. Vooral Savan (de stagaire) van DOX was er altijd tijdens onze repetities. Mochten er vragen zijn kan je die aan haar stellen. Daarbij kregen we alle informatie netjes via de mail. Het allerleukste vind ik zelf het samen lunchen. Op zondag middag dekte we een tafel met z'n allen en ging uitgebreid lunchen. Dit zorgt ook voor een super leuke en fijne sfeer.

- Heb je voor DOX of tijdens DOX op een kunstvakopleiding gezeten (HBO)? Zo ja, wat zijn de grootste verschillen en overeenkomsten?

Ik heb niet op een HBO kunstvakopleiding gezeten.

- Zien jullie gezamenlijk ook andere voorstellingen? Hebben jullie het hier dan over?

We zijn een tijdje geleden met z'n allen naar de voorstelling van Saman geweest, *Nobody Home*. We hebben de repetitie daarna nog uitgebreid besproken wat we tof vonden en wat niet. Ook hebben we aangekaart vaker met zijn alle dat soort dingen te willen doen. Kijken is super leerzaam en het er over hebben zorgt ervoor dat je een eigen mening gaat vormen over kunst en dat je deze dan ook goed kan verwoorden.

Interview Sander Koning – deelnemer DOXateliers

- Wat betekent DOX voor jou?

DOX betekent voor mij een werkplaats waar je jezelf kan ontwikkelen. Waar jonge getalenteerde dansers acteurs makers kunnen ontdekken waar hun talenten liggen en waar ze zich in kunnen specialiseren. Ook wordt er gekeken wat de beste weg voor jou als artiest is om door te groeien, is dit via aan HBO opleiding of via het werkveld. DOX zorgt ervoor dat jij de handvatten vindt zodat jij je zo goed mogelijk kan profileren. Daarnaast bieden ze een vertrouwde omgeving waar professionals en minder professionals elkaar ontmoeten.
- Wat leer je bij DOX?

Bij DOX leer ik met verschillende stijlen omgaan, met verschillende makers. Elke maker heeft zijn eigen techniek en zijn eigen manier van werken. Je leert hier jezelf meester in te maken en neemt van alles iets mee zodat je je eigen stijl kan ontwikkelen. Daarnaast leer je hoe het er in het werkveld aan toe gaat, wat wordt er van jou verwacht tijdens een repetitie? De hele sfeer om de repetities heen en de manier van leven. Per maker is ook verschillend hoe je met elkaar omgaat, soms maak je contacten voor de rest van je carrière, soms is het alleen voor die periode.
- Hoe is de manier van werken binnen jouw Atelier en hoe vindt je dat?

Wij werken heel open met elkaar, alles kan gezegd en gedaan worden. Wij zijn continu aan het werk maar respecteren elkaar en elkaars kunnen. Alles is gebaseerd op vertrouwen, je leunt continu op elkaar (letterlijk en figuurlijk) en moet elkaar dus vertrouwen. Ook de makers zijn heel open naar ons, wij kennen elkaar dus goed. Hierdoor kunnen we blijven experimenteren zowel de makers als wij als dansers. Hierdoor treden we buiten onze comfortzone en leren we sneller.
- Hoe is de verhouding zelfstandig werken versus samenwerken?

De eerste paar weken is het vooral de techniek aanleren, dit is dus vooral samen met de groep werken. Maar na een aantal weken hebben we de techniek goed in ons lichaam en weten we wat we moeten en kunnen doen. Hierna is het veel zelfstandig maken of in duetten dan maken wij als dansers zelf heel veel materiaal waar de makers op door kunnen werken en werken naar een eventuele presentatie. Dus het verloopt van veel samen en bijna niks zelfstandig naar steeds meer zelfstandig en aanzienlijk minder als groep. Nog steeds wel veel als groep maar minder.
- Hoe is het contact binnen jouw groep en met de maker?

Heel goed, Mojra en Jasper werken juist vanuit een punt van openheid en vertrouwen. Zijzelf zijn dan ook heel open en vriendelijk. Ze zijn echt een deel van de groep. Ze zijn dan de makers maar in het proces zelf zijn ze een van ons. Ze hebben een goede balans weten te vinden tussen de bovenhangende maker en een vriend van de groep.
- Krijg je de ruimte om je eigen artistieke idee te ontwikkelen?

We maken veel maar dit is wel gekaderd. Dit komt omdat zij al een concept hebben liggen en wat je maakt moet hier wel binnen passen. Hierdoor wordt je continu wel gestuurd in wat je gaat maken. Dus echt een eigen concept ontwikkelen zit er niet volledig in. Wat wel mogelijk is is als je de maker iets 'tofs' laat zien en hij er enthousiast over wordt dat hij hier op door gaat werken. Dus *hard work pays off*. Als je kwaliteit laat zien en hierin iets conceptueels mee brengt dan kan er hierop doorgewerkt worden. bijvoorbeeld in een solo kan je wel uitwerken wat je zelf wilt. Maar de eindregie ligt bij de maker.
- Ben je ook naast de uren dat je bij DOX bent veel bezig met DOX?

Ja, dit is mijn tweede jaar dat ik werkzaam ben bij DOX. Naast dat ik bij het atelier bezig ben, werk ik ook bij de Outreach. Hierbij geven we lessen op middelbare scholen, dit doe ik in de

disciplines theater en dans. Daarnaast hebben we vaak workshops buiten de lessen om, ook gaan we vaak met de DOX groepen naar voorstellingen van elkaar of met z'n allen naar voorstellingen. Dus vaak buiten de lessen zie je elkaar ook nog twee keer per week voor iets externs of een extra kans bij DOX. Ook bijvoorbeeld neem ik de audities af voor het nieuwe jaar van DOX of ben ik bij het maakproces van een andere DOX voorstelling.

- Denk je dat DOX jou voorbereid op het werkveld? Zo ja, op welke manier?

Eigenlijk zoals ik in vorige vragen al heb beantwoord.

- Wat vindt je van het gebouw, de organisatie, en de sfeer van DOX?

Het gebouw is eigenlijk te klein, de dans studio's zijn te klein. De sfeer vind ik wel altijd heel prettig. Een werkplaats om goed te werken. DOX is ook goed georganiseerd, we worden goed op de hoogte gehouden en alles wordt in overleg gedaan. Wij worden behandeld als professionals. Er wordt van ons een bepaalde professionaliteit verwacht en dat verwachtten wij dan ook van hen.

- Heb je voor DOX of tijdens DOX op een kunstvakopleiding gezeten (HBO)? Zoja, wat zijn de grootste verschillen en overeenkomsten?

Ja, ik heb Docerend Theater maker gedaan aan ArtEZ. Voor mij was het grote verschil dat DOX vooral gericht is op het werkveld, zij leren je wel dingen aan, maar vooral gericht om het gelijk te gebruiken. Op ArtEZ leer je heel veel plat, je zit vier jaar binnen en dan pas kan je het toe gaan passen. Daarom is mijn keuze dan ook geworden om door te studeren bij DOX en andere plaatsen waar je vooral bezig bent en het gelijk kan toepassen. Ook wordt je bij DOX naar jou gekeken als individu, niet als een van de studenten. Hierdoor kan jij jezelf meer als individu in de markt zetten en weten waar je sterke punten liggen.

- Zien jullie gezamenlijk ook andere voorstellingen? Hebben jullie het hier dan over?

Ja, we hebben het niet zolang over een voorstelling meer over het algemeen wat tof en niet tof was.

Informatie DOXateliers september-december

(bron: <http://wijzijndox.nl/doemee/>)

Vanaf seizoen 2015-2016 starten de DOXateliers. De opzet van de DOXateliers is *tweeledig*. Enerzijds trainen jongeren tussen 16 en 24 jaar binnen de context van de DOXateliers hun skills, anderzijds functioneren de DOXateliers als een laboratorium en ontwikkelen makers in deze context hun voorstellingsconcepten en ideeën. Verdeeld over drie termijnen vinden er in het totaal negen ateliers plaats dit seizoen. Er wordt gewerkt vanuit verschillende disciplines, soms werken kunstenaars met verschillende achtergronden samen en vertrekt een atelier vanuit meerdere disciplines. Op die manier worden nieuwe vormen onderzocht en getoetst met de jongeren.

Elk trimester (september tot december, januari tot maart, april tot juni) volgen de jongeren een nieuw atelier en elk atelier kent een presentatie. Enkele ateliers monden uit in een festival of locatievoorstelling. De jongeren worden het hele seizoen gecoached door twee mentoren, die hen begeleiden in hun individuele ontwikkeling.

Atelier: Theater en film | George Tobal, Saman Amini en Nima Mohaghegh

Steeds meer speelt schoonheid in onze maatschappij een dominante factor in het erkenning van het individu. We willen allemaal mooi zijn, ook al zeggen we dat het ons niet interesseert. We streven schoonheid na koste wat het kost; van plastische chirurgie tot de meest eigenaardige trends en mode, want wie mooi wil zijn moet lijden. Beautiful is multi-disciplinaire theaterexperiment waarin 15 jongeren, op een humorvolle manier, op zoek gaan naar hun ideale schoonheid. Via het medium film en theater maken zij het publiek deelgenoot van hun angsten, ongenoegens en onzekerheden. Ze gaan de strijd met zichzelf en elkaar om de betekenis van “schoonheid” op nieuw te vinden. De regie is in handen van George Tobal (acteur en theatermaker), Saman Amini (acteur en theatermaker) en filmmaker Nima Mohaghegh. George Tobal en Saman Amini zijn beide ‘oud’ DOXers.

Atelier: Dans | the100hands; Jasper Džuki Jelen & Mojra Vogelnik Škerlj

The100Hands is een danscollectief dat fysieke voorstellingen maakt in het theater en op locatie. Binnen het werk van the 100hands staat het sociale aspect van dans centraal evenals het begrip architectuur. Het onderzoek van the100hands met de met jongeren van DOX concentreert zich op de ruimte en de fysieke interactie met het publiek. Vanuit herkenbare bewegingen als rennen, vallen, rollen, duwen, trekken en vangen wordt krachtig bewegingsmateriaal ontwikkeld. Door middel van verschillende methodes zoals partnering ontwikkelen de jongeren niet alleen hun balans maar ook hun improvisatievermogen. Een deel van de jongeren uit het traject danst in de Holland Dance productie PitStop samen met minder validen. (première 28 november)

Atelier: Performance en Muziek | FALT/ Bas van Rijnsoever

Bas van Rijnsoever is mimeperformer, muzikant & muziekcomponist. Samen met de DOXjongeren en zijn collega's van het muziek & performancecollectief FALT, Niels Kuiters en Udo Thijssen, onderzoekt Bas in dit atelier de cross over tussen techno en performance. Hoe vertaal je een techno-beat naar fysieke beweging? Door middel van bodypercussion en het dansen met samplepads worden de theatrale mogelijkheden verkend. Het belooft een spannend contrast te worden. FALT neemt de DOXers geregeld mee naar concerten om daar live te kunnen werken met de ontwikkelde principes. In december is een presentatie van het onderzoek te zien, daarna werkt FALT met de DOXjongeren door aan een concertperformance, die te zien zal zijn tijdens verschillende festivals (o.a. Festival Tweetakt).